

1983/84:125

Torsdagen den 12 april em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

17 § Läkar- och tandläkarutbildningen, m. m. (forts. från prot. 124)

Fortsattes överläggningen om utbildningsutskottets betänkanden 1983/84:21 och 22.

Anf. 107 PÅR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Arne Gadd sade ju mycket vettigt i den första delen av sitt anförande, där han bl. a. kritiserade utskottsmajoriteten för att den redan nu hade föregripit en kommande prövning av eventuella nedläggningar av t. ex. läkarutbildningen. Han framhöll också vikten av att bibehålla barnomsorgs- utbildningarna i Uppsala.

Utskottet är ju inte enigt när det gäller läkarutbildningen, utan det finns reservationer. Jag förutsätter att Arne Gadd och de övriga socialdemokrater som tidigare har kritiserat utskottets ställningstagande på denna punkt till skillnad från moderaterna röstar för den uppfattning som de säger sig företräda, så att vi kommer att få stöd för våra reservationer på den här punkten.

Herr talman! Jag kan faktiskt inte låta bli att kommentera det påhopp som Arne Gadd gjorde på Jörgen Ullenhag, eftersom jag tycker att påhoppet var ganska upprörande. Jag kan vitsorda att Jörgen Ullenhag har kämpat hårt för barnomsorgsutbildningarna i Uppsala både i de direkta utskottsöverläggningarna och vid de förhandlingar som vi har fört. Från centerns sida har vi drivit precis samma linje, nämligen den att det gäller att rädda dessa viktiga utbildningar. Arne Gadd förordar tydligen att Jörgen Ullenhag, liksom förmodligen vi andra också, borde ha sålt ut Malmö eller Borås för att rädda Uppsala, trots att vi har uppfattningen att dessa utbildningar bör finnas kvar. Detta är uttryck för en politisk moral som jag har mycket svårt att förstå. Det här rör sig om en fråga som måste behandlas sakligt. Vi är beredda att samverka med alla som vill rädda de här utbildningarna, vilket vi också flera

Torsdagen den
12 april 1984

*Läkar- och
tandläkarutbild-
ningen, m. m.*

gångar har framhållit.

Den enda chansen att rädda någon av de berörda utbildningarna, inkl. Uppsala, är att stödja återremisskravet. Den som menar allvar med att rädda t. ex. Uppsala måste alltså stödja återremissen. Det är den enda reella chansen att få ett annat beslut. Att bara lägga fram ett eget yrkande i förvisning om att det inte kommer att få stöd av kammarens majoritet är inte att i praktiken försöka medverka till en positiv lösning, utan det är i sanning, för att låna ett uttryck av Arne Gadd, att agera som en slingerbult.

Anf. 108 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Arne Gadds inlägg före middagspausen var närmast tragikomiskt. Alla som har följt den här frågan vet ju att Arne Gadd har saknat förmågan och kraften att övertyga sin egen riksdagsgrupp om angelägenheten av att rädda barnomsorgsutbildningarna i Uppsala. Trots alla de goda sakskaleten, trots UHÄ:s yrkande, är det alltså socialdemokraterna som nu kommer att rösta bort barnomsorgsutbildningarna i Uppsala. Självfallet har också moderaterna ett ansvar. Arne Gadd har totalt misslyckats med sin uppgift. Nu är han förstas trängd, och därför kommer han med egendomliga uppgifter om vad som har hänt vid utskottsförhandlingarna. Det är precis som Pär Granstedt har sagt tidigare. Folkpartiets, centerpartiets och vpk:s riksdagsgrupper borde ha accepterat budet om att lägga ned tandläkarutbildningen i Malmö och barnomsorgsutbildningen i Borås för att få behålla utbildningarna i Uppsala, heter det. Nej, Arne Gadd, vi ägnar oss inte åt den typen av kohandel. Vi tycker att alla tre utbildningarna på sakliga meriter skall få vara kvar. Det tycker uppenbarligen även Arne Gadd. Han har den 15 mars i år skrivit i Upsala Nya Tidning:

”Beredningarna” – på UHÄ – ”hade dock kommit fram till enhälliga förslag, som enligt vår mening var väl avvägda. Tandläkarutbildningen föreslogs skäras ned på alla fyra utbildningsorter, men finnas kvar vid samtliga.”

Men tala då om för tandläkarna varför Arne Gadd i dag inte är beredd att följa upp den uppfattningen! Exakt de synpunkter som Arne Gadd har gjort sig till tolk för i Upsala Nya Tidning finns i reservationen från folkpartiet och centern – exakt de synpunkterna. Den reservationen innebär att både hans och vår motion bifalls. Det skulle innebära ett bevarande av utbildningen i Uppsala, ett bevarande som Arne Gadd tydligen vill skall gälla även utbildningarna i Malmö och Borås.

Nu vill jag fråga Arne Gadd: Har Arne Gadd ändrat uppfattning när det gäller Malmö och Borås?

Herr talman! Det är egentligen ett ganska ynkligt agerande. Arne Gadd tänker nu inte heller stödja återförvisningsyrkandet. Alla vet ju att om vi inte klarar av att få en återförvisning av ärendet, då klarar vi inte heller att få majoritet för ett bevarande av utbildningarna i vare sig Uppsala, Malmö eller Borås.

Nu vill jag fråga Arne Gadd: Är Arne Gadd beredd att stödja återförvisningsyrkandet? Det är ju den enda chansen att få behålla utbildningarna. Är

Arne Gadd beredd att sedan arbeta för att övertyga sin egen riksdagsgrupp om att man skall behålla utbildningarna i Uppsala? Den möjligheten har han ju om vi får en återförvisning. Den möjligheten har han inte om det blir nej på yrkandet om återförvisning och ett beslut om nedläggning i dag, som hans egen grupp tänker rösta för.

Svara på de här frågorna, Arne Gadd, i stället för att hitta på konstigheter om vad som hänt vid förhandlingarna! Det finns flera från alla partier som kan vitsorda att exakt den beskrivning som Pär Granstedt och jag har gett här är korrekt.

Anf. 109 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Med anledning av Arne Gadds anförande vill jag betona att utskottets förslag beträffande barnomsorgsutbildningen i Uppsala innebär ett bifall till den s. k. besparingspropositionen som regeringen lade fram i oktober. I en gruppmotion av moderaterna tillstyrktes propositionens förslag. Här fanns således inga behov av kompromiss för att få en majoritet. Detta förhållande måste framföras tydligt här och nu för att det inte skall spridas ytterligare missförstånd när det gäller resonemanget om vad som gett anledning till kompromissen.

Remissförfarandet var verkligen allvarligt menat. Vi har på flera väsentliga punkter följt remissinstansernas förslag. Forskningsanknytningen av barnomsorgsutbildningen har jag redan kommenterat i mitt inledningsanförande. Med hänsyn till att denna forskningsanknytning är en regional verksamhet och att förskollärarytbildning finns vid flera enheter i regionen, har vi bedömt att den bör kunna fortsätta även om förskollärarytbildningen i Uppsala läggs ned. Det fanns andra motiv – det har jag anfört tidigare – för att trots allt lägga ned förskollärarytbildningen i Uppsala.

Slutligen när det gäller framtiden: Självfallet är vi i utbildningsutskottet beredda att arbeta för en utbyggnad av förskollärarytbildningen när arbetsmarknadssituationen ger anledning till det. Men f. n. kan vi inte bedöma arbetsmarknadssituationen på annat sätt än att vi måste minska utbildningen för att inte ytterligare förstärka och förlänga den arbetslöshetskö som finns bland förskollärarna.

Anf. 110 ARNE GADD (s) replik:

Herr talman! Först till Georg Andersson: Om det som skedde i utbildningsutskottet inte innebar en kompromiss, är jag litet förvånad över att man hamnade där man hamnade. I det alternativ som Uppsala universitet och högskolestyrelsen för Uppsala högskoleregion har gett har exakt samma arbetsmarknadspolitiska bedömning gjorts som i besparingspropositionen. Om besparingar på den finansiella sidan har gjorts exakt som man förordade i besparingspropositionen, då tycker jag att utbildningsutskottets insats i det här sammanhanget är helt obegripligt.

När vi skall fortsätta att diskutera forskningsanknytningen – jag uppfattade det som att Georg Andersson var positiv till det – tror jag att den som i så hög grad är medveten om avståndets betydelse som Georg Andersson

Torsdagen den
12 april 1984

Läkar- och
tandläkarutbild-
ningen, m. m.

säkerligen inte rekommenderar att forskningen bedrivs i Uppsala och utbildningen i Sandviken och i Falun.

Sedan till Jörgen Ullenhag. Jag erkänner att jag inte varit framgångsrik i mina insatser för att övertyga mina partikamrater. Det framgick av mitt inlägg tidigare.

Jag utgår från att Jörgen Ullenhags inlägg tyder på att han tycker att han själv varit framgångsrik. Jörgen Ullenhag, som satt med i utskottet, har kallat diskussionerna för hästhandlarinsatser. Jag är förvånad. Om Jörgen Ullenhag hade menat allvar med sitt arbete på att rädda utbildningen för förskollärare och fritidspedagoger i Uppsala, hade han kunnat göra det. Statsfinansiella och arbetsmarknadsmässiga problem spelar tydligen ingen roll när andra saker dominerar.

Anf. 111 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Det är nästan litet genant att föra den här debatten med Arne Gadd. Han lyssnar uppenbarligen inte på vare sig Pär Granstedt eller mig. Vi säger att vi motionerat om bibehållen utbildning i Uppsala, Borås och Malmö. UHÄ stöder vår uppfattning. Det är klart att vi då inte springer ifrån vår egen åsikt. Vi slogs för Uppsala. Vi slogs för Malmö. Vi slogs för Borås. Men, Arne Gadd, vi säljer inte ut en utbildning mot en annan. Menar Arne Gadd att vi skulle ha gjort det? Enligt Upsala Nya Tidning tycker han inte det. Där sägs att han vill bevara tandläkarutbildningen i Malmö. Ge nu ett klart besked på den punkten! Skulle vi ha accepterat nedläggning i Malmö och Borås för att få behålla utbildningen i Uppsala? Menar Arne Gadd det? Ge oss ett svar på den frågan! Försök inte att smita undan!

Arne Gadd tar inte ens upp frågan om återförvisning. Han gör som en del partivänner gör: Han håller öppet för att säga nej till återförvisning och därigenom sänka utbildningarna. Det är ju faktiskt vad det handlar om. Ingenting kan dölja det. Alla som demonstrerat i dag och alla som följer debatten, från Borås, Uppsala och Malmö, liksom en rad andra som yttrat sig i frågan, kräver att ärendet återförvisas. I så fall borde Arne Gadd kunna utnyttja litet av sitt inflytande i riksdagsgruppen och försöka, på goda grunder, övertyga sina partivänner att träffa en uppgörelse med oss om att utbildningen i Uppsala skall behållas.

Min andra fråga blir: Tänker Arne Gadd rösta för återförvisning av ärendet?

Lars Eric Ericsson, som är kommunalråd i Uppsala och vice ordförande i Kommunförbundet och som är väl bekant för Arne Gadd, skrev följande i Aftonbladet den 11 april:

"Min vädjan till (s)-ledamöterna i riksdagen är därför: Åtremittera nedläggningsförslaget på torsdag! Låt regering och utskott ta sig en ny funderare. Det skulle gagna partiets trovärdighet och det skulle gagna forskningen och barnomsorgen!"

Vi i folkpartiet har motionerat för Uppsala. Vi i folkpartiet har under utskottsbehandlingen arbetat för Uppsala. Vi har reserverat oss till förmån för Uppsala. Alla folkpartister kommer att rösta för Uppsala. Det är

socialdemokraterna som kommer att rösta bort Uppsala, om nu den olyckan skulle inträffa. Den kan Arne Gadd emellertid förhindra genom att stödja kravet på en återförvisning.

Nr 125

**Torsdagen den
12 april 1984**

Anf. 112 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Måhända är det min erfarenhet av avståndens betydelse som gör att jag ändå ser en möjlighet att inom den region som det här är fråga om – Uppsalaregionen – arbeta med dessa frågor, även om utbildningen i Uppsala läggs ned. Reseavståndet mellan Gävle och Uppsala t. ex. är för oss som bor litet längre norrut inte särskilt imponerande.

Sedan när det gäller hänvisningen till alternativt sparförslag från Uppsala universitet. Det är på något sätt, tycker jag, som att diskutera ett byte med äpplen och päron. Vad det handlar om är en neddragning av forskolläro- utbildningen med 354 platser och att göra det på ett sådant sätt att största möjliga besparingseffekt uppnås. Då kan man inte plötsligt ersätta med helt andra utbildningar. Det är ju inte på något sätt fråga om en ackordsgivning speciellt för Uppsala universitet.

När det gäller andra alternativa sparförslag finns det rika tillfällen att återkomma. UHÄ är redan ute med sådana propåer, som har gått på remiss till samtliga utbildningsenheter.

*Läkar- och
tandläkarutbild-
ningen, m. m.*

Anf. 113 ARNE GADD (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara påminna Georg Andersson om att vi i Uppsala litet drygt halverade utbildningen på det här området. Tillsammans med Stockholm togs sedan resten. Ur den synpunkten råder alltså fullständig överensstämmelse med propositionen. Det borde Georg Andersson känna till, och jag tror också att han känner till det.

Jag tycker sedan, Georg Andersson, att vi när vi utvecklar en forskningspolitik bör ha andra kriterier än att man skall resa så långt som möjligt. Att det sedan finns avstånd som är ännu längre än de som Georg Andersson tar upp är väl ändå inte några riktigt starka argument för en socialdemokratisk forskningspolitik, tycker jag.

Till Jörgen Ullenhag när det gäller återförvisningen. Jag skulle gott kunna tänka mig att stödja ett återförvisningskrav, om Jörgen Ullenhag och andra här i debatten hade haft något konkret alternativ att erbjuda. Återförvisning innebär ju – och det vet kanske inte alla som inte sitter i riksdagen – att ett ärende lämnas över till utbildningsutskottet, alltså till precis samma personer som förut, och rimligen – när inga nya förslag har kommit – återvänder till riksdagen om några dagar.

Det är typiskt folkpartister att dölja sig bakom formaliteter. Att komma med realiteter som skulle klara arbetsmarknadsproblemen och budgetunderskottet passar inte. Det går inte heller i den här frågan in i det folkpartistiska sättet att agera politiskt.

Tredje vice talmannen anmälde att Jörgen Ullenhag anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

113

Torsdagen den
12 april 1984

Läkar- och
tandläkarutbild-
ningen, m. m.

Anf. 114 LARS AHLMARK (m):

Herr talman! Regeringen har i proposition 1983/84:40 föreslagit att fritidspedagog- och förskollärlinjerna vid universitetet i Uppsala läggs ned. UHÄ:s styrelse, som avgivit yttrande över propositionen, har enhälligt förordat att utbildningen på dessa linjer blir kvar i Uppsala – låt vara i begränsad omfattning.

UHÄ:s motiv är mycket klara och entydiga. Jag citerar: "Vid universitetet i Uppsala har man under senare år ägnat sig åt en intressant kunskapsutveckling avseende barnomsorgsutbildningarna. Man har utvecklat överbyggande kurser för förskollärare och fritidspedagoger och har på ett helt annat sätt integrerat dessa linjer vid universitetet än vad som skett vid övriga universitet. En nedläggning av nämnda utbildningar skulle därför få allvarliga konsekvenser för barnomsorgsutbildningarna även vid andra högskolor."

Den myndighet som på riksplanet har att handlägga hithörande frågor hävdar alltså att man på ett helt annat sätt integrerat dessa linjer vid Uppsala universitet än vad som skett vid övriga universitet. UHÄ anser också att en nedläggning i Uppsala skulle få allvarliga konsekvenser för barnomsorgsutbildningen även vid andra högskolor. Därmed torde man i detta fall kunna avfärda det tal som eljest lätt uppkommer att motståndet mot en nedläggning är bypolitik som enbart syftar till att gynna lokala intressen. Säkert är fritidspedagog- och förskollärlinjen bra på de flesta, kanske på alla håll där den bedrivs. Men i Uppsala har den – enligt UHÄ – unika kvaliteter.

Utbildningsutskottet har ändå valt en annan linje än UHÄ. Med hänvisning till att klasslärarytbildning saknas i Uppsala förordar man att även fritidspedagog- och förskollärarytbildningarna där skall läggas ned. Och visst är väl samverkan mellan barnomsorgs- och klasslärarytbildning av ett visst värde. Men att göra detta till enda kriterium, när man av arbetsmarknadsskäl måste krympa utbildningsvolymen, är inte rimligt. Ty i stället för denna kontaktyta kan Uppsala erbjuda forskningsanknytning av undervisningen och samverkan med vetenskapliga institutioner av skilda slag. Därmed skapas en eftersträvningsvärd högskolemiljö där utbildning och forskning stimulerar varandra.

Som exempel på forskningsområden av intresse i sammanhanget kan nämnas undersökningar av den skolförberedande metodiken i förskolan och övergången mellan förskola och grundskola, vidare utvecklingsarbete om den naturorienterande undervisningen i förskolan och frågor om barn och kultur. I ett projekt vid psykologiska institutionen äger en samverkan rum med lärare och studerande på förskollärlinjen; liknande samarbete finns också med pedagogiska och statsvetenskapliga institutionerna.

Hur kan då först regeringen, sedan utskottet, komma dithän som man har gjort? Jag tror det har att göra med arbetsmetodiken. Dels har utbildningar av skilda slag lagts samman i ett slags rättvisepaket, där var och en skall få sin olycka ur Pandoras ask. Dels, och kanske viktigare, har man ställt helt fel fråga. Man har frågat: Vad kan vi skära bort? I stället borde man ha frågat: Vad vill vi ha kvar?

Det är mycket svårare att skära ned än att bygga ut. När man expanderar vill många vara med och få en bit. När kakan krymper vill ingen avstå. Därför kräver nedskärningar mer av sakliga överväganden och tillåter mindre av improvisationer än utbyggnader. Men hanteringen blir lätt den omvända. Det seriösa arbetet måste gå ut på att söka hitta en långsiktigt riktig dimensionering och lokalisering. Därför skall man först fråga sig: Vad vill vi ha kvar när vi nått balans? Vad är särskilt värt att slå vakt om? En del av detta kanske i och för sig rent tekniskt är ganska lätt att göra sig av med – men trots det omistligt.

Hade man ställt frågan så, tror jag att barnomsorgsutbildningen i Uppsala hade hamnat mycket högt bland det som borde behållas. Därför måste det kännas svårt för dem som med en helhjärtad insats skapat den här utbildningen, som jag inledningsvis lät UHÄ betygsätta.

Herr talman! Detta ärende har präglats inte endast av en för alla besvärlig hantering av sakfrågorna utan även av försök från en del håll att slå politiskt mynt av situationen. Jag uppfattar kravet på återremiss som ett uttryck för detta.

I motion 92 har Ingegered Troedsson och jag yrkat att barnomsorgsutbildningen i Uppsala skall behållas, dock i begränsad omfattning. Jag yrkar bifall till denna motion.

Däremot är vi inte beredda att stödja reservation 1 i betänkande 22, som kan förmodas stå mot utskottets hemställan i huvudvoteringen. Den reservationen berör såväl Borås som indirekt vissa andra utbildningar i Uppsala än den jag talat om och erbjuder ingen tillfredsställande helhetslösning i frågan. I en sådan votering kommer vi att avstå.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna i föreliggande betänkanden.

Anf. 115 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande 22 föreslås bl. a. att förskolläraryrket och fritidspedagogutbildningen vid Uppsala universitet skall avvecklas fr. o. m. den 1 juli 1984. Utskottet har konstaterat att det f. n. förekommer arbetslöshet inom yrkesgrupperna i fråga och att det, av det skälet samt av besparingsskäl, finns anledning att begränsa platserna inom utbildningen.

Eftersom det har funnits en stor majoritet för den uppfattningen, borde det också ha varit möjligt att komma fram till en gemensam lösning för hur en nödvändig nedskärning skall ske. Ja, det borde faktiskt ha varit ganska enkelt med tanke på att UHÄ och Uppsala universitet har presenterat ett väl underbyggt förslag, som till på köpet ger större samhällsrefferkt än det som föreslås i propositionen.

Det helt naturliga borde i det här läget ha varit att samtliga partier, i likhet med centerpartiet och folkpartiet, ställt sig bakom detta förslag.

Som enda egentliga skäl för att lägga ner förskolläraryrket och fritidspedagogutbildningen vid Uppsala universitet anger utskottet avsaknaden av klassläraryrket på platsen. Med det mycket svaga motivet är man alltså beredd

Torsdagen den
12 april 1984

*Läkar- och
tandläkarutbild-
ningen, m. m.*

att offra den helt unika och framtidsinriktade utbildningsform som nu finns vid universitet.

Ett synnerligen omfattande arbete har där lagts ned på att få till stånd ett naturligt samband mellan lärarutbildning och forskning. Man håller t. ex. på med att utveckla ett program för forskning i barnkunskap i samarbete med övriga högskoleenheter inom regionen. Det är tänkt att verksamheten skall leda till ett forskningsprogram om barn med tvärvetenskapligt inriktade projekt, där bl. a. barnomsorgsutbildningen skall ingå. Ett flertal forskningsanknutna projekt är på gång och inriktade på att utveckla innehållet i barnomsorgen. För utvecklingen inom barnomsorgen vore det naturligtvis ytterst beklagligt, om man med ett riksdagsbeslut skulle riva ned det som man under ett antal år systematiskt har byggt upp vid Uppsala universitet.

Från regeringen har man i dag påstått att det bör vara fullt möjligt att bibehålla den uppnådda kopplingen mellan utbildning och forskning, även om man lägger ned utbildningen i Uppsala. Med sådana påståenden bekräftas misstanken att man från regeringens och utskottsmajoritetens sida föga har satt sig in i hur verksamheten fungerar.

UHÅ har bl. a. konstaterat att barnomsorgsutbildningen vid Uppsala universitet är unik vad gäller kunskapsutveckling och integrering av de olika linjerna. En nedläggning av nämnda utbildning skulle därför få allvarliga konsekvenser även för andra högskolor, hävdas det.

Mot bakgrund av att alla partier, inte minst det socialdemokratiska, har uttalat sig för satsningar på forskning och utvecklingsarbete inom barnomsorgen är det högst anmärkningsvärt att man i det här läget anser sig ha råd med att spoliera en sådan kunskapsresurs som förskolläro- och fritidspedagogutbildningen vid Uppsala universitet.

Man har från regeringspartiets sida i den här debatten ägnat många ord åt att försöka skapa en hjältegloria kring det förväntade beslutet. Men inte blir man hjälte bara därför att man fattar ett dåligt beslut, inte ens om man gör det med hjälp av nedlagda moderatröster.

Jag vill instämma med Pär Granstedt och Jörgen Ullenhag. Om Arne Gadd verkligen menar allvar, när han säger sig vilja bibehålla förskolläro- och fritidspedagogutbildningen i Uppsala, borde han ha biträtt återremissyrkandet. Ett yrkande ytterligare för knappast frågan närmare en positiv lösning.

Herr talman! Med det anförda hemställer jag om bifall till återremissyrkandet.

Anf. 116 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Vem är det som har intresse av att skära ned i den offentliga sektorn – eller den gemensamma sektorn, som är ett bättre uttryck? Vilka intressen är det som driver nedskärningen av vård, utbildning, barnomsorg och andra verksamheter, som samhället försöker hålla sina medborgare med? Vilka är det som är intresserade av att skära ned och strukturrationalisera, som det så vackert heter, i företaget i det privata näringslivet och i det statliga näringslivet, att föröda hela orter, att sätta folk på flyttlassen och att

lägga ned fabriker, antingen det rör sig om stålverk eller textilindustrier? Vilka gör det, inte av samhällsekonomiska intressen utan av omsorg om de privata vinstintressena?

Vem är det som på senare tid har visat allt större intresse för att göra vinster och investeringar i vinstsyfte också i den så förhatliga och utskällda offentliga sektorn och som vill ta hand om vård och utbildning och tjäna pengar på det, när samhället inte längre orkar eller vill upprätthålla en sådan service för sina medborgare?

Vi vet alla vilka grupper i samhället som arbetar för sådana förändringar. Det är högern, och det är då inte enbart högern i dess mest extrema yttring som moderata samlingspartiet, utan högerkrafterna finns uppenbarligen vitt utbredda i Sverige i dag.

Högerkrafterna, som framför allt representeras av moderaterna, ser ett hot i det starka samhället: Det har de alltid gjort. De har alltid varit rädda för att människorna skall ägna sig åt solidariska lösningar, åt samfälliga lösningar, åt samhällseliga lösningar, alltså lösningar som man inte direkt kan tjäna pengar på, vilket ju är högerns ideal.

Under det senaste decenniet – det är inte för första gången, men det har varit mera uttalat den senaste tiden – har det gällt industrin. Det har gällt gruv- och stålarbetare i Bergslagen. Det har gällt varvsarbetare i Göteborg och Landskrona. Det har gällt tekoarbetare på många ställen i de distrikt där man har sådana industrier.

Nu gäller det bl. a. dem som arbetar med barnomsorg. Det är i princip ingen skillnad. Det är frågan om att slå ut samhällsstrukturer som man upplever som besvärliga och som man vill bli av med.

När det gäller barnomsorgen, som jag gärna vill säga några ord om, eftersom jag kommer från Uppsala och vill beröra barnomsorgsutbildningen där, är det ju inte bara själva utbildningen – i det här fallet i Uppsala och på andra ställen – som man vill komma åt, utan det är hela barnomsorgsverk-samheten.

Moderaterna och andra högermän vill inte ha någon samhällelig barnomsorg. Den är ett hot mot deras intressen. De har alltid kämpat emot barnstugorna – här i Stockholm, på andra industriorter och över hela landet.

Högerkrafterna har varit rädda för de värderingar och ideal som förts fram i de här sammanhangen, när man har försökt lära barnen att samverka i stället för att konkurrera. Man har försökt i utbildningen, i Uppsala och på andra ställen, att driva dessa ideal, att lära de unga människor som skall ta hand om barnen i samhällets barnomsorg hur de skall lära dem att vara solidariska, att uppträda kollektivt osv.

Det är därför som man får de här angreppen, och det är naturligtvis därför som moderaterna som politiskt parti har gått med på kompromissen, uppgörelsen eller vad man skall kalla det för, som vi nu har hört talas om i flera timmar.

Och det förvånar mig inte. Det är helt logiskt. Högern har sina ideal och slåss för dem och har naturligtvis sin fulla rätt att hålla på med det. Vad som är beklämmande är ju att socialdemokratin har gått hand i hand med de

reaktionära intressena, i detta som tyvärr i så många andra fall under de senaste åren.

Vi har gång på gång fått se hur socialdemokrater och moderater har omfamnat varandra i viktiga politiska frågor. Det kan ha gällt kärnkraftsbyggnaden, det kan ha gällt militäranslagen, det kan ha gällt den ekonomiska politiken i stort. Gång på gång ser vi hur de som kallar sitt parti arbetarparti inte finner det särskilt märkvärdigt att göra upp med företrädare för de mest extrema högerståndpunkter och tillsammans med dem driva en politik som går direkt emot deras intressen som de säger sig slå vakt om.

Nu är det i fråga om utbildningen som man omfamnar varandra. Vad blir nästa omfamning mellan SAP och M?

Det har talats om att barnomsorgsutbildningen i Uppsala, och för den delen också på andra håll, är överdimensionerad, att man inte skall utbilda ungdomar till förskollärare och fritidspedagoger för att sedan kasta ut dem i arbetslöshet. Georg Andersson sade i förmiddags att man kan se det så att dessa kategorier naturligtvis inte skulle hamna i arbetslöshet om barnomsorgen byggdes ut, och det är alldeles riktigt. Det finns inget överskott på förskollärare och fritidspedagoger, om man bygger ut verksamheten och t. o. m. nöjer sig med att uppnå de ganska lågt satta målen som gällde för några år sedan.

Varför sker då inte detta? Ja, det har partikamrater till mig redan omtalat i denna debatt. Det sker inte, därför att man är mer intresserad av att, som här har nämnts, satsa pengar på t. ex. satelliter. En annan stor satsning sker på det militära området. Till detta går det att på ett litet kick skaka fram två miljarder kronor – det är inget problem. Som vanligt handlar det om politisk vilja och inget annat.

Jag skall inte redovisa de olika utbildningar som det rör sig om. Fullständiga sådana redovisningar har redan gjorts. Låt mig i stället säga något om socialdemokraterna från Uppsala. Arne Gadd har med emfas anslutit sig till ungefär samma åsikter som jag här har talat för. Han talade om arbetarrörelsens ideal, värdet av en bra barnomsorg, en bra utbildning osv. Jag tycker det är ganska beklämmande att höra honom säga detta. Det är bara ett sätt att försöka klara ansiktet hemma i Uppsala. Jag kan inte förstå att inte socialdemokraterna på Uppsalabanken ställer sig bakom återremisskravet. Det står nämligen alldeles klart att behandlingen i utskottet inte kommer att bli densamma en gång till.

Det har förts många och långa debatter i dessa frågor, och pressen har blivit stark på många. Vi har hört hur ni socialdemokrater och moderater har psykat varandra här i kammaren. Därför tror jag inte att utbildningsutskottets moderater och socialdemokrater eller era partier på nytt skulle våga lägga fram samma förslag. En återremiss är således en mycket lämplig och bra åtgärd.

Nu händer väl samma sak som vi har sett i så många andra sammanhang, exempelvis beträffande JAS-problematiken. Då gick det bra för socialdemokraterna att låta fredsvännerna rösta emot det framlagda förslaget. Det gick också bra att släppa fram socialdemokraterna från Linköping och låta dem

rösta med borgarna för JAS. Sedan kunde partiets huvudström med, som man trodde, bibehållen självaktning fortsätta att driva sin politik. Jag tycker att det är mycket svagt.

Jag vill uppmana Arne Gadd och övriga socialdemokrater på Uppsalabänken att rösta för en återremiss, om ni verkligen menar allvar med det ni säger. Det skulle innebära ett nytt försök att rädda dessa utbildningar. Att däremot rösta för en motion, där ni vet att ni blir nedröstade, och sedan använda det som alibi för att ni har gjort något för forskollärarytbildningen i Uppsala, det tycker jag är svagt.

Anf. 117 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Utskottet framlägger i detta betänkande inte bara förslag om en nedläggning av forskolläraryt- och fritidsledarytbildningen i Uppsala, Borås och Visby. Man redovisar också ett framtidsperspektiv som går ut på att motsvarande nedskärningar måste göras vid andra högskoleenheter.

Det som speciellt oroar mig är att utskottet, som jag bedömer det, kategoriskt ställt sig bakom föredragande statsrådets uppfattning om att kommande minskningar i första hand skall ske vid de högskolor där klasslärarytbildning saknas.

Vilka är då dessa högskolor och utbildningsenheter? Det står inte i betänkandet. Jo, förutom i Uppsala och Borås finns de i Eskilstuna/Västerås, Halmstad och Örebro.

Dessa är alltså de orter som enligt betänkandet i första hand skall drabbas av minskningar, eller kanske troligare av nedläggning, om eventuellt beslut i dag skall tolkas på det sättet att besparingarna i fortsättningen skall ske i form av nedläggning av hela enheter.

Jag bestrider inte att det finns ett samband mellan klasslärarytbildning och forskollärarytbildning. Men varför så kategoriskt fastslå detta på det sätt som utskottet har gjort?

De medelstora högskolorna i Växjö, Karlstad och Örebro har visat sig vara väl fungerande enheter. De är flexibla, välorganiserade och genom sin storlek lämpliga, utan byråkratiskt krångel och sektorstänkande, för utbyte av erfarenheter inom olika utbildningsgrenar. De här högskolorna är nu i ett framtidsperspektiv hotade även i fråga om andra områden och kan därigenom förlora en mycket stor del av sin utbildning. Är det inte så, herr talman, att forskolläraryt- och fritidsledarytbildning också har andra värdefulla "samarbetspartner" än klasslärarytbildning?

I Örebro finns en väl fungerande social linje. Förskolorna sorterar normalt under socialförvaltningarna, och man skall inte underskatta betydelsen av utbyte av erfarenheter mellan förskolan och den sociala linjen. I Örebro finns också utbildning av musklärare. Många gånger har det betonats hur viktigt det är att sång och musik också utvecklas inom förskolan. Här kan högskolan i Örebro berika utbildningen av forskolläraryt. Jag kan också nämna utbildningen av gymnastikläraryt som finns i Örebro.

Jag har med den här exemplifieringen velat redovisa hur en rad utbildningar mycket väl kan kompensera att klasslärarytbildning inte finns i Örebro.

Med tanke på den kännedom som de socialdemokratiska och moderata riksdagsledamöterna från Örebro län rimligen har om högskolans i Örebro stora kontaktyta vore det rimligt att dessa ledamöter röstade för återförvisning av ärendet, så att utskottet kan se över den olyckliga skrivning som sätter Örebro i första rummet för kommande nedläggningar. Min fråga är: Är de moderata och socialdemokratiska ledamöterna från Örebro län beredda att medverka till återremiss? Jag vänder mig nu till Bengt Wittbom från moderaterna och Helge Hagberg från socialdemokraterna.

Slutligen, herr talman, bedömer jag att förskollärarytbildningen och fritidslärarytbildningen i Örebro är allvarligt hotade om utskottets förslag bifalles. Jag biträder återremissyrkandet.

I detta anförande instämde Anders Svärd (c).

Anf. 118 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat på dagens debatt, men jag måste säga att jag i mina vildaste fantasier inte trodde att jag skulle bli inblandad i den. Jag kan inte uppfatta Lars Ernestams inlägg på annat sätt än att det här är ett försök från folkpartiets representant i Örebro län att fånga en fågel i flykten eller skära pipor i vassen, eller hur man nu brukar säga. Jag begriper inte riktigt hur man kan få in Örebro i debatten.

Jag slog snabbt upp reservationen från folkpartiet och centern. Den reservationen står, såvitt jag förstår, Lars Ernestam bakom. Jag kanske har läst fel, men det står i alla fall på s. 14 i betänkandet när det gäller UHÄ:s synpunkter på neddragningar av dessa utbildningar:

”För att nå samma totala minskning av antalet nybörjarplatser och samma totala besparing som föreslås i propositionerna bör minskningar av antalet nybörjarplatser göras även på andra orter. Dessa minskningar bör i enlighet med UHÄ:s förslag” – detta förslag har folkpartiet, såvitt jag förstår, höjt till skyarna här i dag som någon sorts högre visdom – ”avse högskoleenheter i Stockholm, Falun–Borlänge, Örebro, Lund–Malmö, Luleå, Eskilstuna–Västerås, – – –.”

Även om detta inte skall bli någon Örebrodebatt – jag tycker att det verkar aningen malplacerat att resa frågan om högskolan i Örebro nu – vill jag ändå tillägga följande. Det övriga arbete som UHÄ bedriver när det gäller de framtida förändringarna inom den del av undervisningsväsendet som avser högre utbildning kommer, efter vad jag har förstått, att innebära mycket stora nedskärningar i Örebro. Min fråga blir: Står Lars Ernestam bakom också dessa UHÄ-förslag, som alltså leder till mycket kraftiga minskningar av högskolan i Örebro?

Jag beklagar, herr talman, att jag var tvungen att gå upp i debatten. Det är synd att Lars Ernestam nu reser frågan om högskolan i Örebro. Den diskussionen får vi föra tids nog. Det är bra om både jag och Lars Ernestam har ett hyggligt underlag att föra den debatten på. Det har vi inte i dag, åtminstone inte Lars Ernestam.

Anf. 119 HELGE HAGBERG (s) replik:

Herr talman! Jag vill svara Lars Ernestam att det inte finns någonting som säger att enbart avsaknaden av klassläraryr utbildning på en ort skulle vara kriteriet för att man skall lägga ned förskolläraryr utbildningen på den orten. Det har dock sagts i utbildningsutskottets betänkande 22 att det faktum att det inte anordnas klassläraryr utbildning i Uppsala och Borås är ett av motiven till det här aktuella nedläggningsförslaget.

Utbildningarna för förskollärare och fritidspedagoger i Örebro är, som vi bedömer det, på den miniminivå som man kan försvara. Om det kommer förslag till ytterligare inskränkningar i Örebro handlar det faktiskt om nedläggning. Det tror jag inte att vi har anledning att i dag ta ställning till. Det finns, som jag har sagt, fler kriterier vid en bedömning av om man skall tvingas lägga ned förskolläraryr utbildningar än avsaknaden av klassläraryr utbildning på orten.

Anf. 120 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Det finns ett ordspråk som säger att man skall stämma i bäcken och inte i ån. Det är för att vi skall stämma i bäcken som jag i dag har tagit upp frågan om högskolan i Örebro. Den diskussion som vi har haft visar hur viktigt det är att de olika frågeställningarna i god tid kommer in i bilden.

När Bengt Wittbom citerade vår reservation fick han läsa upp ganska många ortnamn. Han fick börja med Stockholm och sluta med Göteborg, och det fanns en lång rad ortnamn däremellan. Enligt vårt förslag skulle utbildningen i Örebro endast minska med 12 platser. Det är mycket marginellt och påverkar inte utbildningen.

Problemet är emellertid att utskottet i sin skrivning i betänkandet klart hänvisar till vissa orter. Det är inte en lång rad orter, Bengt Wittbom, utan tre. Den största högskola som berörs är den i Örebro.

Helge Hagberg sade i sitt inlägg att det inte enbart är klassläraryr utbildningen som skall tas med i bedömningen. Det är ett värdefullt besked från Helge Hagberg. Jag hoppas att Helge Hagberg i fortsättningen skall verka för att det blir ett brett spektra av frågeställningar som man tar hänsyn till.

För mig är det något oroande att Helge Hagberg ändå är beredd att rösta för utskottsmajoritetens förslag. Jag vill, herr talman, slutligen bara läsa upp vad som står i betänkandet:

”Föredragande statsrådet anför som sin mening att — — — en minskning av planeringsramarna för barnomsorgsutbildningarna därför i första hand bör göras vid enheter där klassläraryr utbildning inte finns. Utskottet delar denna uppfattning.”

Anf. 121 BENGT WITTBOM (m) replik:

Herr talman! Jag ber om ursäkt en gång till, men jag måste också utnyttja min andra replik.

Kontentan av vad Lars Ernestam sade är alltså att han är beredd att rösta för en minskning på tolv platser medan jag är beredd att rösta för ett bibehållande. Det är den faktiska situationen. Hur man kan göra en fråga av

det begriper jag inte, men det kanske är någon sorts insikter i de högre sfärerna som endast finns hos Lars Ernestam.

Jag vill ännu en gång läsa upp detta stycke:

”För att nå samma totala minskning av antalet nybörjarplatser och samma totala besparing som föreslås i propositionerna bör minskningar av antalet nybörjarplatser göras även på andra orter. Dessa minskningar bör i enlighet med UHÄ:s förslag avse högskoleenheterna i Stockholm, Falun–Borlänge, Örebro, Lund–Malmö, Luleå, Eskilstuna–Västerås, Gävle–Sandviken, Linköping, Kristianstad och Göteborg.”

Detta står i reservationen. Lars Ernestam var t. o. m. så hygglig att han upplyste mig om hur många platser det gällde i Örebro – det står inte här – nämligen minus tolv platser.

Det är möjligt att Lars Ernestam har larmat lokalradion och Nerikes Allehanda, och då får de chansen att berätta för väljarna i Örebro att Lars Ernestams försök att skära pipor i vassen resulterade i att länsinvånarna nu upplyses om att herr Ernestams röstning i riksdagen minskar antalet platser med tolv och Bengt Wittboms röstning i riksdagen bibehåller antalet platser och ger vår utbildning en förstärkt situation. Det har sagts från många auktoriteters sida att forskningen i Uppsala på detta område behöver anknytning i en utbildningsverklighet. Den finns i Örebro, och jag kan inte begripa annat än att Örebros ställning förstärks, eftersom denna utbildning också ligger vid den större utbildningsenheten i regionen.

Slutligen, herr talman, är det alltså så att Lars Ernestam röstar för en minskning på tolv platser och Bengt Wittbom röstar för ett bibehållande av antalet platser. Orten Örebro är inte ens nämnd i majoritetens skrivningar, men i Lars Ernestams reservation står det svart på vitt. Jag vill bara tacka Lars Ernestam för denna chans att klargöra vad länets riksdagsledamöter egentligen står för i denna fråga när det gäller Örebro.

Anf. 122 HELGE HAGBERG (s) replik:

Herr talman! Det var olyckligt att Lars Ernestam fokuserade och drog uppmärksamheten till Örebro i denna debatt. Det hade varit bra om så inte hade skett. Jag vill erinra om att de besparingar och de neddragningar av elevplatser som sker på förskolläro- och fritidspedagogområdet till stor del är koncentrerade till Uppsala högskoleregion. Det är väl rimligt att dra en slutsats av det, nämligen att för framtiden borde flera högskoleregioner vara delaktiga i de neddragningar som är nödvändiga på grund av bl. a. sysselsättningen för förskollärare och fritidspedagoger.

Jag vill alltså avvisa Lars Ernestams tolkning av betänkandet – att man utpekar någon speciell ort, som i detta fall Örebro. Utskottsmajoriteten har icke haft sådana tankegångar. Vill Lars Ernestam göra denna tolkning för egen del får den gälla bara för honom och icke för utskottet som sådant.

Anf. 123 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Bengt Wittbom gjorde det litet lätt för sig i diskussionen när han tälade om de tolv platserna. Till att börja med vill ju moderaterna i en

reservation ha lägre planeringsramar för förskollärary- och fritidspedagoglinjerna. Vidare – och det är det viktiga, Bengt Wittbom – är det fråga om framtidsperspektivet. Risken är att vi i en framtid får en nedläggning av hela enheten i Örebro, om man skall följa den skrivning som finns i utskottets betänkande. Vi kan i det här sammanhanget bortse från den minskning med tolv platser som nu skall genomföras. Det är risken för en total nedläggning kommande år som jag talar om.

Helge Hagberg säger att jag inte skall fästa mig så mycket vid utskottets skrivning. Men jag har läst innantill vad som står där, och det är de ord jag återopade. Om Helge Hagberg kan tolka skrivningen som att också andra utbildningar än klasslärarutbildningen kommer i fråga vid bedömningen, så har jag ingenting emot det. Men jag är allvarligt oroad.

Anf. 124 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Så länge jag har följt debatten om barnomsorgen, vare sig den gällt utbyggnad eller kvalitet, har man tillgripit olika undanflykter för att slippa genomföra en bra och rejält utbyggd barnomsorg.

Under 1970-talet kunde man inte bygga ut barnomsorgen ute i kommunerna därför att det inte fanns tillräckligt med utbildad personal. Det fanns t. o. m. nybyggda barnstugor som inte kunde öppna därför att det saknades personal. Hela tiden har kommunerna kämpat med de ekonomiska resurserna, och förutom bristen på personal har bristen på tillräckliga resurser varit ett argument för att inte bygga bort daghemsbristen.

Nu är läget delvis ett annat. Fortfarande gäller de ekonomiska realiteterna för kommunerna, men nu finns det personal. Kommunerna skulle nu kunna satsa på en kvalitativt mycket bättre barnomsorg än tidigare.

Barnomsorgen har i olika skeden varit föremål för svek utifrån olika utgångspunkter. Hela tiden har olika alibin använts. Just nu, när flera beräkningar och undersökningar visar att behovet av en utbyggd barnomsorg fortfarande är enormt stort, skär man ned på utbildningen av personal.

Regeringen är nu i färd med att utarbeta en ny plan för utbyggnaden. Ingen vet ännu vad den kommer att innehålla, men eftersom den tidigare femårsplanen missade sitt mål med en tredjedel eller 60 000 platser kan väl regeringens nya plan näppeligen innehålla färre platser än de 60 000. Färska siffror från kommunernas femåriga barnomsorgsplaner visar att de för de närmaste fyra åren räknar med ett utbyggnadsbehov på 60 000 platser i daghem och fritidshem. Om regeringen menar allvar med sina uttalanden om att vilja ta tag i utbyggnaden av barnomsorgen genom att utarbeta en ny plan, kan man inte samtidigt skära ned på den nödvändiga utbildningen av personal.

Det finns en arbetslöshet bland personalen inom barnomsorgen på grund av att utbyggnaden inte skett i den takt som man hade tänkt. Om det nu blir en ny plan, som denna gång förhoppningsvis leder till en kraftig utbyggnad av barnomsorgen, ökar behovet av barnomsorgspersonal igen – det är ganska logiskt. En nedskärning av utbildningskapaciteten innebär att man sätter upp ett hinder för fortsatt utbyggnad, och det vore oansvarigt med tanke på de långa köerna inom barnomsorgen.

Torsdagen den
12 april 1984

Läkar- och
tandläkarutbild-
ningen, m. m.

Vänsterpartiet kommunisterna motsätter sig nedskärningar av utbildningarna i Borås, Uppsala och Visby.

Vpk vill bygga ut barnomsorgen mer än övriga partier. Men vi vill också ha en kvalitativt bättre barnomsorg. Detta betyder bl. a. mindre barngrupper och en ökad personaltäthet, som i sin tur kräver ökad utbildning av förskollärare och fritidspedagoger. Vi menar också att utbildningen måste förbättras. Alla som arbetar inom barnomsorgen bör ha en och samma utbildning, och med möjlighet till en specialisering till fritidspedagog under det sista utbildningsåret. Utbildningen bör göras fyraårig och skall innehålla ett års yrkespraktik. Vpk anser vidare att en allmän behörighet måste börja gälla för arbete inom barnomsorgen.

I går kunde man läsa följande i Aftonbladet:

”Dagisutbyggnaden sackar efter allt mer. Knappt hälften av alla planerade dagis blev byggda förra året. Av de blygsamma planerna för nästa år räknar Kommunförbundet med att bara 85 % blir verklighet. Samtidigt som ca 90 000 barn står i kö för att få kommunal barnomsorg! Företrädare för regeringen har i olika sammanhang uttalat sig för att daghemsutbyggnaden måste öka. Den socialdemokratiska ledningen i Kommunförbundet, liksom socialdemokratiska kommunalpolitiker över hela landet, försöker också leva upp till dessa krav. Men då krävs det också att regeringen själv lever som den lär! På torsdag i den här veckan kommer riksdagen att fatta ett av efterkrigstidens dummaste utbildningspolitiska beslut. Trovärdigheten i regeringens daghemsolitik kommer att få sig en allvarlig knäck.”

Det står vidare i artikeln att ”vi måste utbilda personal om vi vill bygga ut barnomsorgen”. Där står också att det är både intellektuellt och forskningspolitiskt undermåligt att lägga ned barnomsorgsutbildningen. Artikeln är skriven av ett socialdemokratiskt kommunalråd.

När det gäller nedskärningen i Visby, så har utbildningen där pågått sedan hösten 1980, dvs. snart fyra år. Lokaler har rustats upp för dyra pengar, och högskolan har haft stor betydelse för hela Gotland. Utbildningen i Visby rekryterar elever från hela regionen runt om och i Stockholm. Många elever – har man berättat för mig vid ett besök i skolan – har valt skolan i Visby därför att den är så liten och därmed fungerar så bra. I skolan säger man att förskollärarytbildningen i Visby behövs av många skäl, inte minst därför att behovet av fortbildning av förskollärarytpersonal är så stort.

Herr talman! Än finns det möjlighet att ändra på utskottets förslag i denna fråga genom att rösta på en återförvisning av ärendet. Efter denna långa debatt tycker jag att det vore det enda riktiga.

För övrigt tycker jag att det är löjligt att rösta på egna motioner, som det har yrkats på i debatten. Det är bara ett spel för galleriet. Det spel som förs av vissa här i kammaren kommer att genomskådas av de som har engagerat sig i denna fråga. Det är många som har engagerat sig i saken och det har vi fått bevis på under en lång tid – inte minst av den demonstration som föregick behandlingen i kammaren.

Anf. 125 HANS NYHAGE (m):

Nr 125

**Torsdagen den
12 april 1984**

*Läkar- och
tandläkarutbild-
ningen, m. m.*

Herr talman! När en överenskommelse träffas innebär det ofta en kompromiss. I en sådan ligger att man får göra avkall på i varje fall vissa av sina krav. Man gör detta mot den bedömningen att man härigenom når ett resultat som är bättre än vad man skulle ha kunnat uppnå genom att vidhålla sina ståndpunkter.

När vi moderater träffar en överenskommelse med ett annat parti, förutsätter vi givetvis att båda partierna lojalt följer uppgörelsen, även om den för enskilda ledamöter i skilda hänseenden inte ter sig särskilt tilltalande. Detta är ett elementärt krav, som det närmast känns genant att behöva påtala.

I här föreliggande fall har socialdemokraterna med eftertryck visat att de saknar all anständighet när det gäller att hålla en träffad uppgörelse. Ett betydande antal socialdemokrater, bl. a. ordförandena i finansutskottet och skatteutskottet, har klart deklarerat att de struntar i att respektera den träffade överenskommelsen. Därmed är det fullkomligt klart att socialdemokraterna ensidigt har brutit den. Uppgårelsen gäller alltså inte längre.

Den nu brutna uppgörelsen innebär eftergifter från båda partiernas sida. Det ligger därmed i sakens natur att den innehåller förslag till åtgärder som många av oss inte anser vara bra. I hög grad gäller detta enligt min uppfattning förslaget om nedläggning av förskollärlinjen och fritidspedagoglinjen i Borås. Detta redovisade Arne Svensson och jag i en motion redan i samband med att regeringen lade fram sin proposition i höstas. Där yrkade vi avslag på förslaget, och självfallet anser vi alltfört detta vara det riktiga.

De skäl som angetts för att lägga ned utbildningarna i Borås är:

1. Arbetsmarknadssituationen för de berörda yrkeskategorierna.
2. Den önskvärda integrationen mellan barnomsorgs- och klasslärautbildningar – någon klasslärautbildning finns inte i Borås.
3. Besparingar inom högskolan bör åstadkommas genom begränsningar eller nedläggning av verksamhetsområden på en ort.

Enligt min mening är det ett absolut krav att vi inte skall utbilda för arbetslöshet. Det är alltså alldeles nödvändigt att begränsa utbildningsvolymen vad gäller såväl förskollärare som fritidspedagoger, eftersom det råder arbetslöshet inom båda dessa yrkeskårer.

Det är dock viktigt att påpeka dels att de i propositionen angivna arbetslöshetssiffrorna nu i verkligheten är avsevärt mycket lägre, dels att i Boråsområdet arbetssituationen på just de hithörande områdena är än gynnsammare. Därtill kommer att i kommunerna i Sjuhäradsbygden planeras en utbyggnad av barnomsorgen i motsats till vad som torde vara fallet i de flesta andra kommuner landet över.

Vad integrationen mellan barnomsorgs- och klasslärautbildningen beträffar, så kan ju det förhållandet att en sådan inte går att ordna i Borås inte vara avgörande för en total nedläggning. Det finns ju också andra kvaliteter att ta hänsyn till, t. ex. de möjligheter som föreligger i Borås för en samverkan mellan biblioteksutbildningen och förskollärautbildningen och vidare barnomsorgsutbildningens möjligheter till samverkan med t. ex. fritidsförvalt-

ningen, kulturella organisationer och organ inom socialförvaltningen.

När det gäller en total nedläggning av de ifrågavarande utbildningarna på en ort, så råder det verkligen ingen entydig uppfattning om det oantastliga i detta. Så avvisar t. ex. UHÄ förslaget om en total nedläggning i Borås och förordar i stället en begränsning av antalet nybörjarplatser.

Dessutom är det ett minimikrav att man åtminstone något tar hänsyn till de reella konsekvenserna för en ort av en total nedläggning. I ett enda tag vill man beröva högskolan i Borås en fjärdedel av dess totala verksamhet. Ingen hänsyn tas till den mycket hårt ansträngda arbetsmarknadssituationen i Sjuhäradsbygden. Ingen hänsyn tas till ett stort antal ungdomars utbildningsmöjligheter. Ej heller tas hänsyn till att högskolan nyligen flyttade in i helt nybyggda lokaler med avsevärda hyreskostnader, som ju ingalunda försvinner med en nedlagd verksamhet.

Högst anmärkningsvärd ter sig också nedläggningen i Borås mot bakgrund av utbildningskapaciteten inom resp. högskoleregioner. I Göteborgsregionen finns ca 1,7 miljoner invånare. Antalet utbildningsplatser i förskollärarytbildningen föreslås bli 360. I Stockholmsregionen finns ca 1,6 miljoner invånare, dvs. ca 100 000 färre än i Göteborgsregionen. Antalet utbildningsplatser föreslås bli 870 på förskollärarytbildningen, dvs. långt mer än dubbelt så många som i Göteborgsregionen. Vad är det för logik i detta? Vad motiverar att en redan nu förekommande stor snedvridning skall göras ännu större? Kan någon ge ett vettigt besked på den frågan?

Herr talman! Såväl förskollärarytbildningen som fritidspedagogutbildningen måste ofrånkomligen minska kraftigt. Betydande nedskärningar av den nuvarande utbildningskapaciteten måste komma till stånd. Det är naturligt att man på de orter som drabbas av nedskärningar kämpar emot att de skall komma till stånd just där. Enligt min mening måste dock en viss nedskärning av båda linjerna äga rum i Borås. Däremot finner jag inte att sakskalet finns för en total nedläggning i enlighet med vad jag tidigare redovisat.

Med anledning av vad jag anfört yrkar jag bifall till motion 112, vari föreslås att riksdagen skall avslå förslaget om nedläggning av de båda linjerna vid högskolan i Borås och att den nödvändiga neddragningen av utbildningarna skall ske på ett riktigt, rimligare och rättvisare sätt.

Herr talman! I nära sex månader har utbildningsutskottet haft detta ärende om hand. Trots denna exceptionellt långa tid har man inte kunnat prestera en produkt som innebär en konstruktiv lösning på frågorna. Nu gör mittenpartierna en stor affär av återremisskravet, uppenbarligen i rent partipraktiskt syfte. Är det någon som tror att utbildningsutskottet har större möjligheter att på någon dag eller några få dagar klara vad man hittills inte klarat på ett halvår, i all synnerhet mot bakgrund av den formidabla splittring bland socialdemokraterna som vi fått uppleva i dag? Under hela den här dagen har mittenpartiernas talesmän haft möjlighet att redovisa vad man från deras sida skulle vara villig att offra i en ny kompromiss, vilket återremissen realiter innebär. Inte ett enda ord i det avseendet har man presterat! Tydligen anser man att en återremiss skall ske på mittenpartiernas villkor. Detta vittnar om

den verkliga innebörden i deras agerande.

Nu finns emellertid en möjlighet att visa att man menar allvar när det gäller att vilja bibehålla utbildningarna i Borås. Yrkandet härom har ställts av mig. Det går an att stödja det! Det går också an att ge besked härom i debatten före voteringen.

I detta anförande instämde Arne Svensson (m).

Anf. 126 INGER JOSEFSSON (c):

Herr talman! I första hand yrkar jag bifall till återremiss av det här ärendet och i andra hand bifall till centerreservationerna i utbildningsutskottets båda betänkanden nr 21 och nr 22.

I mitt anförande kommer jag att uppehålla mig vid det regeringsförslag till nedläggning av fritidspedagog- och förskollärarytbildningarna i Borås som stöds av moderater och socialdemokrater, medan bl. a. centerpartiet är emot en nedläggning.

Helt naturligt måste vi minska antalet utbildningsplatser på de här båda linjerna. Vi kan ju inte utbilda för arbetslöshet. En nedskärning bör dock enligt centerpartiet kunna ske på flera utbildningsorter, vilket ju också UHÄ föreslår. Om de här utbildningarna läggs ned i Borås, reduceras skolans verksamhet med en fjärdedel, mätt i såväl ekonomiska termer som i antal studerande.

Det är en omvittnat god utbildning som ges på de här båda linjerna, och undersökningar visar att de som har fått sin utbildning i Borås i stor utsträckning också har fått anställning i det yrke som de har utbildats för eller i ett liknande yrke.

Vi vet att många barn ägnar mycken tid åt TV- och videotittande, och det finns skäl att tro att tittandet kommer att öka när vi får möjlighet att ta in sändningar per satellit. En sådan utveckling ger oss anledning att fråga: I vad mån kommer våra barn att lära känna vår egen kultur, hur kommer deras språk att utvecklas? I hur stor utsträckning kommer de att läsa litteratur eller lyssna till någon som läser för dem? Det är frågor som stämmer till eftertanke. Vid högskolan i Borås har man ett unikt samarbete mellan de här båda nedläggningshotade linjerna och bibliotekshögskolan i vad gäller barns språkutveckling. Man planerar också att inrätta en barnkulturell påbyggnadslinje om 40 poäng. Lägg de omtalade utbildningarna ned, försvinner de här unika möjligheterna till samarbete med bibliotekshögskolan, ett samarbete som borde kunna vara till gagn för fritidspedagog- och förskollärarytbildningarna i stort.

Vid högskolan har man också en tvåspråkig utbildning, där det andra språket är finska, något som också är värdefullt.

Enligt min mening måste man också se högskolorna som en resurs i olika regioner. I Sjuhäradsbygden är institutionen för fritidspedagog- och förskollärarytbildningarna en tillgång när det gäller fortbildningen av personal inom såväl barn- och äldreomsorg som grundskola. Lägg de här omtalade linjerna ned riskerar högskolan att förlora samtliga lärare med en mer omfattande

pedagogisk utbildning, och därmed försvinner den resurs som vi har i dem.

Ett skäl som ofta har anförts mot ett bibehållande av utbildningarna i Borås är att där inte finns någon klasslärarutbildning och att man således inte har möjlighet att samläsa med en sådan klass. Men undersöker man det här litet närmare, skall man finna att samläsning inte heller alltid kan ske på de orter där man har båda slagen av utbildning. Det har visat sig praktiskt omöjligt, då antalet studerande vid fritidspedagog- och förskollärarytbildningarna ofta är avsevärt större än antalet studerande vid klasslärarytbildningarna på samma ort.

I samma årsgrupp kan det således finnas dels samläsningsskolor, dels sådana klasser där samläsning ej kan ske. Det måste ju också gå bra att på annat sätt skapa förståelse för och kunskap om varandras områden bland eleverna i barnomsorgs- och klasslärarytbildning.

Jag måste också nämna att man i Sjuhäradsbygden är uppbragt över förslaget om en nedläggning av skolans verksamhet med en fjärdedel, med tanke på att vi så sent som 1982 fick nya och välutrustade lokaler och även statsbidrag till ombyggnad av lägenheter till studentbostäder. Inte minst i tider då vi bör vara sparsamma med statliga medel väcker sådant indignation. Den ena handen tycks inte veta vad den andra gör.

Boråsregionen är hårt drabbad av arbetslöshet och företagsnedläggelse. Endast två av tre ungdomar kan beredas arbete i hemorten. Antalet offentliganställda är procentuellt lägre än för riket i allmänhet. Dessa utbildningar är de enda lärarytbildningar vi har i länet. Möjligheterna till högre utbildning i Sjuhäradsbygden har varit sämre än för riket i allmänhet, men har förbättrats något på senare år i och med de utbildningar vi har fått till högskolan.

Nu är det stor fara för att det återigen blir en försämring. Är det förenligt med socialdemokraternas politik, att så dåligt värna om en sådan bygd som Sjuhäradsbygden – en arbetarbygd med relativt låga löner och där det i dag finns förhållandevis små möjligheter till högre utbildning?

Socialdemokraterna liksom moderaterna talar om att man måste ha många utbildningsplatser på samma ort för att få kvalitet på utbildningen. Jag tror att man överdriver i det fallet. Men stora enheter – centralisering – har ju socialdemokraterna sedan länge arbetat för.

Nu har man ju en framtidsminister i regeringen och ett framtidssekretariat knutet till honom. Ändå tycks man inte ha märkt att i det postindustriella samhälle vi nu håller på att få är honnörorden decentralisering, mångfald och enheter som är förstaeliga och gripbara för oss.

Till moderaterna i Sjuhäradsbygden, och särskilt till Hans Nyhage, vill jag säga: Det var ett mycket vackert tal Hans Nyhage höll om högskolan i Borås, och han har ju nu ett fint tillfälle att också stödja den genom att i första hand yrka bifall till en återremiss och i andra hand bifalla vår reservation, vars innehåll sammanfaller med hans motion.

Herr talman! Jag anser att en nedskärning av antalet platser på de här utbildningarna är nödvändiga. Vi får nog vara beredda på att minska även på andra utbildningar i framtiden. Låt oss därför få möjlighet att göra det efter

noggranna prövningar och i samförstånd, där vi på varje ort med högre utbildning får både ge och ta. Låt varje ort få behålla det som man är särskilt bra på. Det gagnar oss alla bäst.

Nr 125

**Torsdagen den
12 april 1984**

I detta anförande instämde Lennart Brunander och Kerstin Andersson (båda c).

*Läkar- och
tandläkarutbild-
ningen, m. m.*

Anf. 127 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Jag lyssnade med intresse till Inger Josefssons anförande. Hennes uppmaning till mig att rösta för återremiss vill jag bemöta med en motfråga. Vad ger återremissen? Ge ett enda exempel på vad mittenpartierna är beredda att offra nu som de inte varit beredda att offra under de sex månader som behandlingen av ärendet har pågått i utbildningsutskottet!

Tror Inger Josefsson att det man inte lyckats med under sex månader nu skall lyckas under några dagar?

Den verkliga möjligheten, herr talman, att bibehålla utbildningarna i Borås ligger i att man direkt stöder det krav som framställs i den motion som Arne Svensson och jag väckt, nämligen kravet på att utbildningarna i Borås skall bibehållas. Där har Inger Josefsson och alla andra centerpartister och alla folkpartister och alla vpk:are och alla de socialdemokrater som vill att utbildningarna skall bibehållas en verklig chans att göra en mycket rejälare insats än att kräva en återremiss som uppenbarligen inte kommer att ge ett enda dugg.

Anf. 128 INGER JOSEFSSON (c) replik:

Herr talman! Till Hans Nyhage vill jag säga att jag har upplevt det så, att moderater och socialdemokrater mycket dåligt lyssnat till alla propåer som kommit och till alla sakska! som anförts beträffande ett bibehållande av utbildningen i Borås. Det gäller även andra skolor.

Anf. 129 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! En återremiss måste innebära en kompromiss mellan partierna, om den skall ge något resultat.

Nu ställer jag återigen frågan: Vad är mittenpartierna – i all synnerhet centern – villiga att offra bland sina förslag för att åstadkomma denna kompromiss? Ge ett enda exempel!

Ännu en gång uppmanar jag: Stöd den moderata motionen! Den ger effekt, om den får tillräckligt stöd.

Anf. 130 INGER JOSEFSSON (c) replik:

Herr talman! Ja, Hans Nyhage, en återremiss innebär väl i första hand att man tar hänsyn till alla nya sakska! som anförts under den här debatten.

Anf. 131 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! "Enligt utskottets uppfattning är den nuvarande dimensioneringen av förskollärlinjen och fritidspedagoglinjen för stor." Ja, så står det i

129

Torsdagen den
12 april 1984

*Läkar- och
tandläkarutbild-
ningen, m. m.*

utbildningsutskottets betänkande 22, och med denna skrivning anser jag att de riksdagsledamöter som står bakom den samtidigt säger att vi inte skall ha daghem och fritidshem åt de barn som behöver en plats. Det är ju inte så, att vi har ett överskott av barnomsorg i Sverige. Tvärtom står många tusentals barn i kö för att få en daghems- eller fritidshemsplats. Jag måste säga att jag är förvånad över att det är socialdemokrater som står bakom denna skrivning.

Utskottsmajoriteten anser alltså att barnomsorgsutbildningen skall skäras ned. Vidare säger man att nedskärningen i första hand bör göras vid enheter där klassläroarbildning inte finns – detta för att den ökade samverkan mellan barnomsorgs- och klassläroarbildningen skall fortsätta och utvecklas ytterligare.

Detta är den enda måttstock man haft när man gått fram med nedskärningskniven över barnomsorgsutbildningen i Sverige. Jag måste säga att jag tycker att det är ett besynnerligt sätt att göra besparingar. Om man skall skära ned barnomsorgsutbildningen, måste i rimlighetens namn betydligt seriösare överväganden göras än vad regeringen och utskottsmajoriteten gjort i detta fall. Det kan inte enbart vara förekomsten av en klassläroarbildning på en ort som skall vara avgörande.

Men av detta skäl föreslår man alltså nu att bl. a. förskolläroarbildningen i Borås skall läggas ned – detta trots att en mängd goda skäl talar för motsatsen.

Arbetsmarknadsläget för förskollärare och fritidspedagoger i Boråsområdet är bra. De flesta som utexamineras får också arbete inom sitt yrke. Dessutom planerar flera kommuner i området, bl. a. Borås och Mark, en fortsatt utbyggnad och en ökning av personaltätheten inom den befintliga barnomsorgen. Om man nu vill skära ned barnomsorgsutbildningen därför att de utbildade riskerar att bli arbetslösa, är det alltså synnerligen enfaldigt att göra denna nedskärning i Borås, där detta förhållande inte kommer att uppstå.

I Borås finns, som vi redan hört, dessutom en av de få tvåspråkiga utbildningarna i landet – man utbildar också finskspråkiga förskollärare. Också detta är ett skäl för att inte lägga ned utbildningen i Borås. Den tvåspråkiga utbildningen är ju något vi måste vara rädda om och snarare utvidga än inskränka. Barnomsorgsutbildningen i Borås är i sin helhet av omvittnat hög kvalitet. Man har kommit långt när det gäller metodikutbildningen, och man har påbörjat ett intressant samarbete med bibliotekshögskolan på barnkulturområdet. Det finns alltså en rad goda skäl för att bibehålla barnomsorgsutbildningen i Borås.

Högskolan i Borås har också för inte så länge sedan flyttat in i nybyggda och ändamålsenliga lokaler. Också här reagerar man över det oplanerade, ryckiga och inkonsekventa i regeringens och utskottsmajoritetens handläggning. "Bygg upp och lägg sedan ned", det blir konsekvensen. Kommunen har dessutom satsat 1 milj. kr. för att bygga om bostäder till elevbostäder för de studerande. Kalla detta vad ni vill, men kalla det inte besparingar – i alla fall inte om man ser det i ett samhällsekonomiskt perspektiv. En nedläggning

kommer dessutom naturligtvis att innebära ökad arbetslöshet. Personalen på skolan blir utan arbete. Detta i en region som redan är hårt drabbad och som domineras av tekoindustrin – en bransch som knappast kan betraktas som expansiv – en region där varje arbetstillfälle är viktigt.

Jag måste fråga socialdemokraterna från Sjuhäradsbygden: Hur skall ni i fortsättningen med *någon* trovärdighet kunna gå ut och begära människors stöd för er politik, som ni ju påstår bl. a. innebär krafttag mot arbetslösheten? Man kommer inte att tro er. Ni väljer att med mycket dåligt underbyggda skäl lägga ned barnomsorgsutbildningen i Borås. Ni ökar medvetet arbetslösheten i en redan hårt drabbad region, och de huvudskäl ni har är att de som utbildas riskerar att bli arbetslösa. Det är inte sant i Borås, och det skulle inte vara sant i landet som helhet, om socialdemokraterna på allvar insåg att det faktiskt finns ett starkt behov av att bygga ut barnomsorgen. I opposition gick ni hårt åt de borgerligas oförmåga att åstadkomma den av riksdagen beslutade utbyggnaden av barnomsorgen. I regeringsställning arbetar ni hårdare och anstränger er mera för att lägga ned utbildningen än för att skynda på utbyggnaden. Också här mister ni i trovärdighet.

Herr talman! Denna debatt har visat att riksdagen i dag riskerar att fatta beslut som är sakligt felaktiga och som kommer att drabba en rad människor mycket hårt. Detta, såvitt jag förstår, främst av politiska prestigeskäl. Jag vill vädja till riksdagens ledamöter – och framför allt till de socialdemokratiska och moderata ledamöterna från Borås: Låt inte detta ske! Rösta för en återremiss! Det är enda möjligheten att få till stånd en ändring, att få till stånd ett bättre beslut.

Det hjälper inte, Hans Nyhage, ens om vpk:s, centerns, folkpartiets och södra Älvsborgs riksdagsledamöter röstar på er motion. Det räddar faktiskt inte skolan. Den enda möjligheten att nu få till stånd en omprövning och ett bättre beslut är att frågan ytterligare bereds och att man alltså röstar för en återremiss.

Herr talman! Jag yrkar bifall till yrkandet om återremiss och i andra hand till vpk-reservationerna.

Anf. 132 LAHJA EXNER (s):

Herr talman! Det har varit en lång dags färd mot kväll. Det har förekommit en lång rad tungt vägande argument i den här debatten. Jag tänker inte förlänga den genom att gå i polemik vare sig med representanter för utskottsmajoriteten eller med reservanterna. Jag vill emellertid avge en röstförklaring, eftersom Rune Carlstein och jag har undertecknat en motion som har blivit behandlad i det här sammanhanget.

Den här motionen väcktes i höstas i samband med besparingspropositionen.

Vi har i den yrkat att förskollärary- och fritidspedagogutbildningen i Borås av arbetsmarknadsmässiga, regionalpolitiska, invandrar- och minoritetspolitiska skäl skall bibehållas och att motsvarande nedskärning skall ske på andra orter, som inte är lika regionalpolitiskt känsliga.

Jag yrkar bifall till det nämnda motionsyrkandet.

I detta anförande instämde Rune Carlstein (s).

Anf. 133 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Det är samma sak, Lohja Exner, för er som för moderaterna. Det räcker inte att yrka bifall till motionen och rösta på den. Det kan möjligen rädda ert eget skinn, men jag tvivlar på det. Jag tror att människorna i Borås kommer att genomskåda detta. De kommer också att få veta att enda chansen i dag faktiskt är att stödja återremissyrkandet.

Anf. 134 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Anledningen till att jag har känt mig tvingad att än en gång begära ordet är, att moderata samlingspartiet mitt under debatten gjorde ett nytt ställningstagande. Per Unckel förklarade att moderaterna numera inte skulle rösta för det betänkade som de har varit med om att författa utan kommer att avstå i voteringen – och efter vad jag har hört enbart i voteringen om tandläkarhögskolan i Malmö.

Jag tycker att detta hade varit utmärkt bra om det hade berott på att moderaterna hade besinnat sig och insett att de var på fel väg. En uppriktig ånger är alltid välkommen, även om den kommer sent. Men så var det inte, har vi fått reda på. Moderaterna vidhåller sin uppfattning – de vill bara inte stå för den. Moderaterna tänker inte i den här frågan rösta utifrån någon saklig övertygelse om vad som är det rätta utan låter sitt röstande avgöras av hur andra i den här kammaren röstar.

Om den kompromiss som har gjorts mellan moderater och socialdemokrater är så bräcklig och stödd av så litet sakskäl att den faller i och med att några socialdemokrater inte stöder den, borde det bara finnas ett logiskt handlande, nämligen att återremittera denna kapsejsade kompromiss till utskottet. Då skulle vi få möjligheter att på nytt försöka nå fram till en överenskommelse – som förhoppningsvis skulle vara mer hållbar än denna. Det borde finnas en grund – nämligen den enighet som råder dels om hur stor neddragningen skall vara, dels om sparmålet. Därför är fortfarande återremissyrkandet det mest realistiska.

Men så gör inte moderaterna. De tänker, också enligt uppgift, gå emot återremissyrkandet. Det innebär alltså att moderaterna tänker framtvunga ett beslut här i dag om tandläkarhögskolan, men sedan tänker de inte delta i det beslutet. Moderaterna är således med om att släpa fram tandläkarhögskolan till stupstocken, men när bilan skall falla sätter moderaterna på sig de vita handskarna och står vid sidan av och tittar på. Sedan hoppas de moderata riksdagsledamöterna från Malmö att de skall kunna stå på Malmös torg och säga, när tandläkarhögskolan läggs ned: Vi är oskyldiga till detta.

Jag tror, herr talman, att det är att grovt underskatta malmöbornas intelligens att inbilla sig att de går på den typen av taskspeleri.

Nej, den enda slutsats man kan dra är att moderaterna inte vill stå vid sitt ställningstagande. De är för fega att vara beredda att ta konsekvenserna av

sina egna handlingar.

Tyvärr är inte detta den enda manöver som ger dålig smak i munnen under denna debatt. Vi har fått se moderater och socialdemokrater från olika orter i landet, vilka har velat ge sken av att de slår vakt om sina lokala högskolor. Det gör de emellertid inte genom att stödja återremissalternativet, som är det enda som ger en verklig chans till en omprövning, utan genom att ställa säryrkanden, som man från början vet aldrig kommer att få någon majoritet. Också det är ett försök att inte behöva stå för sina egentliga handlingar. Det finns bara en verklig chans att rädda någon av de berörda högskolorna, nämligen en återremiss.

Man har frågat oss vad vi är beredda att göra. Jag skall ge svaret. Vi är beredda att förbehållslöst diskutera utifrån det vi är eniga om: besparingsmålet och kravet på nedskärningar när det gäller tandläkarutbildningen samt förskolläro- och fritidspedagogutbildningen. Vi är beredda att gå ifrån de lösningar som vi har föreslagit i våra reservationer, och vi är beredda att diskutera andra lösningar. Men vi är bara beredda att diskutera lösningar som bygger på sakliga överväganden. Vi är alltså inte beredda att offra någon enskild högskola för principens skull eller för att man måste offra något för att rädda ansiktet på någon annan. Men varje alternativ lösning, som bygger på sakliga överväganden, fakta och realistiska bedömningar, är vi beredda att diskutera, om denna fråga återremitteras till utskottet.

Anf. 135 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Under tiden efter det att utbildningsutskottet tog ställning till de frågor som vi nu behandlar har man i den allmänna debatten anklagat oss för att inte ha grundat vårt beslut på ett fullödigt sakunderlag. Sådana påståenden framfördes också i inledningen till dagens debatt. Vi har nu deltagit i en dagslång diskussion med en rad inlägg. Jag kan när debatten närmar sig slutet konstatera att det inte har kommit fram några argument eller faktauppgifter, som vi i utbildningsutskottet saknade kännedom om före vårt ställningstagande.

I inledningen av dagens debatt sade jag att den politiska bedömningen inte kan ändras genom en förnyad behandling i utskottet. Efter de klara deklARATIONER som har gjorts från de olika partiernas talesmän kan jag konstatera att min bedömning var riktig. En återförvisning av ärendet nu är meningslös. Per Unckel betecknade ett sådant förfarande såsom ett politiskt spektakel. Jag gör samma bedömning.

En återförvisning ändrar inte något i sak. Den bara förlänger en smärtsam men nödvändig process. Jag upprepar därför min hemställan om avslag på yrkandet om återförvisning av ärendet till utbildningsutskottet.

Anf. 136 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag vill göra tre korta kommentarer. Det känns frestande att var för sig kommentera alla lokalt engagerade inlägg för näst intill landets alla högskolor. Summan av inläggen är nämligen oförenlig med de studerandes krav på att få jobb efter avslutat värv. Min kommentar till den debatten är följande.

Jag tror att ingen behöver övertygas om det förnämliga arbete som utförs på små och stora högskolor landet runt.

Att prioritera är emellertid inte att tala om vilka som är bäst utan att tala om vad man i ett längre perspektiv är beredd att avvara. Om detta har dess värre alltför litet sagts under de senaste timmarna.

För det andra: Vi moderater har, som jag tidigare deklarerat här från talarstolen, alltid varit beredda att i och utanför utskottet ta upp diskussioner som gynnar den sak som den här debatten handlar om. Vi har själva i debatten angivit på vilka punkter vi har känt tvekan men samtidigt sagt att helheten har vi bedömt som viktigare än de ingående delarna.

Trots vad Pär Granstedt nu sade är det svårt att se någon verklig beredvillighet hos reservanterna att ta det ytterligare ansvar som är själva förutsättningen för att en återremiss till utskottet skall vara meningsfull. Någon nedläggning av en tandläkarfakultet har inte vare sig centerns eller folkpartiets representanter i debatten visat minsta antydning att delta i diskussionerna om. Därför säger vi moderater nej till kravet på återremiss.

För det tredje: Vi avser inte, som jag tidigare har sagt, att medverka i voteringen om tandläkarutbildningen. Det är vårt sätt att markera den olust vi känner med vad som har inträffat sedan utskottets beslut fastställdes. Det skall alltså ses och tolkas som en markering gentemot en socialdemokrati som enligt vår mening inte står vid sitt ord – eller för att tala med en Blekingetidning häromdagen: "Landets bostadsminister, Hans Gustafsson, socialdemokrat, har lovat, att han ska försöka övertala sina kolleger från Blekinge att rösta för att skolan ska finnas kvar."

Anf. 137 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Av den här debatten har med all önskvärd tydlighet framgått att den som är seriös, den som vill att det miserabla förslaget om nedläggning av tandläkarhögskolan i Malmö skall prövas en gång till, röstar för återremiss. Allt annat är politiskt pajaseri.

Det finns ytterligare några aspekter som jag vill påminna om. Risken finns att många forskare vid en nedläggning lämnar inte bara Malmö utan också Sverige, och det kan leda till en förlust för hela vårt land.

Det vore bra om riksdagen också kunde få en belysning av effekterna på utbildnings- och forskningsområdet när det gäller odontologin genom det besparingsförslag som har lagts fram. Detta är inte riktigt mina egna ord, utan de här tankarna framfördes i en motion av den 15 november 1983. Då gällde det läkarutbildningen i Malmö, men jag tycker att det är lätt att applicera resonemanget på tandläkarutbildningen också. Motionen är undertecknad av Rune Rydén, Olle Aulin, Knut Wachtmeister, Bo Arvidson och Per Stenmarck.

Från vpk:s sida kan vi tänka oss när det gäller tandläkarutbildningen att stoppa intagningen av elever på samtliga fakulteter under ett års tid. Under den tiden kan en proposition läggas på riksdagens bord om det framtida tandvårdsbehovet som det talas om i besparingspropositionen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till återremissyrkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utbildningsutskottets betänkande 21

Återförvisningsyrkandet

Kammaren avslag med 225 röster mot 92 det av Pär Granstedt m. fl. framställda yrkandet om återförvisning av ärendet till utskottet för ytterligare beredning.

Mom. 1 (oförändrad planeringsram för läkarlinjen för budgetåret 1984/85)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 21 för reservation 1 av Björn Samuelson.

Mom. 2 (ytterligare minskning av planeringsramen för läkarlinjen under kommande budgetår)

Först biträdades reservation 3 av Jörgen Ullenhag med 20 röster mot 19 för reservation 4 av Björn Samuelson. 278 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 2 av Kerstin Göthberg och Pär Granstedt – som ställdes mot reservation 3 av Jörgen Ullenhag – genom uppresning.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 226 röster mot 57 för reservation 2 av Kerstin Göthberg och Pär Granstedt. 34 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (tandläkarutbildningen vid universitetet i Lund, m. m.)

Först biträdades reservation 5 av Kerstin Göthberg m. fl. – som ställdes mot reservation 6 av Björn Samuelson – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 136 röster mot 107 för reservation 5 av Kerstin Göthberg m. fl. 75 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (vissa tandvårdskostnader)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 22

Återförvisningsyrkandet

Kammaren avslag med 225 röster mot 92 det av Pär Granstedt m. fl. framställda yrkandet om återförvisning av ärendet till utskottet för ytterligare beredning.

Mom. 1

Barnomsorgsutbildningen i Uppsala

Först biträdades reservation 1 av Kerstin Göthberg m. fl. i motsvarande del,

Nr 125

Torsdagen den
12 april 1984

*Läkar- och
tandläkarutbild-
ningen, m. m.*

Torsdagen den
12 april 1984

*Läkar- och
tandläkarutbild-
ningen, m. m.*

som ställdes mot

*dels reservation 2 av Björn Samuelson i motsvarande del,
dels det av Arne Gadd i anslutning till motion 101 av Arne Gadd m. fl.
under överläggningen framställda yrkandet i motsvarande del,
dels motion 92 av Lars Ahlmark och förste vice talman Ingegerd
Troedsson,
med acklamation.*

Härefter bifölls utskottets hemställan med 218 röster mot 93 för reservation 1 av Kerstin Göthberg m. fl. i motsvarande del. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Barnomsorgsutbildningen i Borås

Först biträdades reservation 1 av Kerstin Göthberg m. fl. i motsvarande del, som ställdes mot

*dels reservation 2 av Björn Samuelson i motsvarande del,
dels motion 112 av Hans Nyhage och Arne Svensson,
dels motion 97 av Rune Carlstein och Lahja Exner,
med acklamation.*

Härefter bifölls utskottets hemställan med 221 röster mot 92 för reservation 1 av Kerstin Göthberg m. fl. i motsvarande del. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Barnomsorgsutbildningen i Visby

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Björn Samuelson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (planeringsramar för förskollärlinjen och fritidspedagoglinjen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
*dels reservation 3 av Per Unckel m. fl.,
dels reservation 4 av Björn Samuelson,
bifölls med acklamation.*

Mom. 3 (planeringsramar för andra lärarutbildningslinjer än förskollärarych fritidspedagoglinjerna)

Utskottets hemställan bifölls med 218 röster mot 75 för reservation 5 av Per Unckel m. fl. 17 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (vidareutbildning av förskollärare till lågstadielärare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 5–7

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 8 (utbildningsarvoden)

Utskottets hemställan bifölls med 240 röster mot 72 för reservation 13 av Kerstin Göthberg m. fl.

Mom. 9 (utbildning för personalen inom barnomsorgen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (förändringar av lärarutbildningen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 15 av Per Unckel m. fl.,
dels reservation 16 av Kerstin Göthberg och Pär Granstedt,
bifölls med acklamation.

Nr 125

Torsdagen den
12 april 1984

*Kooperationens
kapitalförsörjning,
m. m.*

18 § Kooperationens kapitalförsörjning, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1983/84:24 om Kooperationens kapitalförsörjning, m. m. (prop. 1983/84:84).

Anf. 138 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! I en fri ekonomi skall det råda en fri och öppen konkurrens på lika villkor mellan olika företag och olika associationsformer. Det innebär att statsmakten inte skall lämna några konkurrensfördelar till vare sig aktiebolag, ekonomiska eller kooperativa föreningar eller statliga, kommunala, privata eller löntagarägda företag. På detta sätt ges alla upptänkliga idéer och affärs- och samverkansmöjligheter lika chanser att bevisa sin egen förträfflighet. Ingen gynnas före den andra. Det blir innehållet i affärsidén som blir avgörande för framgången – inte formen för bildandet av företaget. Denna konkurrens på lika villkor mellan olika typer av företag och företagsformer har varit ytterst framgångsrik i västvärlden under hela detta sekel. En stor del av det svenska välfärdssamhället bygger på denna konkurrensfilosofi.

I föreliggande betänkande, nr 24 från näringsutskottet, behandlas Kooperationens kapitalförsörjning. Sakfrågan har föregåtts av en flerårig utredning. Utgångspunkten för utredningen har bl. a. varit vissa mindre konkurrensfördelar som vissa typer av företag haft framför de ekonomiska föreningarna. Det har gällt framför allt en viss typ av enkelbeskattning av utdelningar genom den s. k. Annellagstiftningen och den numera avskaffade partiella enkelbeskattningen av utdelningar, som den borgerliga regeringen genomförde. Därutöver har behandlats fjärde AP-fondens begränsningar till börsnoterade aktiebolag av sin kapitalplacering och en utvidgning av det s. k. skattefondssparandet till företag utanför börsen.

Vad avser enkelbeskattningen av utdelningar har vi i andra sammanhang förespråkat en utveckling mot detta. Av den orsaken finner jag det naturligt att även för Kooperationen förespråka en enkelbeskattning av insatsrätten eller utdelningen på insatskapitalet. Att märka är dock att den Annellagstiftning och partiella enkelbeskattning av utdelningar i aktiebolagen som finns eller har funnits närmast har ersatts med en trippelbeskattning av utdelningar från aktiebolag. Det är därför av central betydelse att beskattningen av utdelningar från aktiebolag görs jämlig med den som kommer att gälla för

ekonomiska eller kooperativa föreningar efter dagens beslut. Utvidgningen av fjärde AP-fondens placeringsmöjligheter till kooperativa och ekonomiska föreningar finner vi vara mycket välbetänkt. Däremot är vi inte beredda att som vissa reservanter reservera speciella medelsramar eller destinera speciella penningssummor för placering i just Kooperationen. Enligt vår uppfattning skall det råda fri och öppen konkurrens även på detta område. Kooperationen måste således attrahera kapitalet från fjärde AP-fonden på samma villkor som motsvarande aktiebolag måste göra.

Numera har det s. k. skattefondssparandet ersatts med det s. k. allemanssparandet. Tidigare hade Kooperationen genom egna kassor varit engagerad endast i skattesparandet och inte i skattefondssparandet. En utvidgning till skattefondssparandet har därför enligt utredningen varit naturlig. Efter skattefonds- och skattesparandets avskaffande bör det s. k. allemanssparandet naturligtvis införas som en finansieringsmöjlighet för de kooperativa ekonomiska föreningarna. Den del i kooperationsutredningens förslag som vållat den främsta debatten har varit den s. k. uppskjutna beskattningen av nytillskjutet insatskapital i vissa kooperativa föreningar. Utifrån våra moderata utgångspunkter hade vi kunnat gå med på detta förslag endast om det hade gjorts allmängiltigt för alla olika företags- och associationsformer. Endast genom att göra det allmängiltigt för samtliga företags- och associationsformer skapas konkurrensneutralitet mellan desamma. Utredningens förslag var i denna del inte färdigbearbetat. Vi finner det därför angeläget att regeringen skyndsamt låter pröva möjligheterna till och kostnaderna för att genomföra en viss avdragbarhet för nytillskjutet insats- eller aktiekapital, dvs. likabehandling av de olika associationsformerna. Vi tillbakavisar därmed de ensidiga kraven på genomförande endast för vissa typer av kooperativa föreningar.

Vi anser det vidare vara självklart att gällande konkurrenslagstiftning även skall vara tillämplig på såväl aktiebolag som kooperativa föreningar. Någon särskilnad däremellan finns ingen anledning att göra. Full likhet inför lagen måste enligt vår uppfattning gälla även på denna punkt.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservation 3 i näringsutskottets betänkande 24 och i övrigt till utskottets hemställan. Jag har för avsikt att begära votering och rösträkning på reservation 3.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 139 TAGE SUNDKVIST (c):

Herr talman! Centern har genom åren på olika sätt aktivt verkat för att stärka Kooperationens roll i samhället. Det var exempelvis den centerledda regeringen som 1977 tog initiativet till den s. k. kooperationsutredningen. Den utredningens arbete har visat vilken stor roll Kooperationen spelar i det svenska samhället.

Vi hälsar med tillfredsställelse att det omfattande utredningsarbetet nu har resulterat i en proposition. Men vi kan ändå inte känna oss helt belåtna med

*Kooperationens
kapitalförsörjning,
m. m.*

propositionen. Först och främst kommer den för sent. Redan för mer än ett och ett halvt år sedan hade dåvarande industriminister Åsling en proposition i den här frågan utformad. Den var också översänd till lagrådet för granskning. Men den återkallades av den nyttillträdande socialdemokratiska regeringen för att förbättras, som det så vackert hette. Men det blev enligt vår åsikt inte så, och det är den andra punkten som vi är kritiska på. Den nu föreliggande propositionen har klart sänkt ambitionsnivån i förhållande till utredningens förslag. I det betänkande från näringsutskottet som vi nu behandlar har vi från centerns sida genom reservationer följt upp utredningens förslag.

Vi anser att regeringens förslag är otillräckliga. Den kooperativa företagsformens rättmätiga krav på likvärdiga villkor med främst aktiebolagen uppfylls inte.

Kooperationen har kommit att spela en stor roll inom detaljhandeln, försäkrings-, olje- och bostadsbranschen samt inom jordbruks- och skogsbrukssektorn. Men intresset för det kooperativa alternativet har också ökat på andra områden. Främst gäller detta den arbetskooperativa företagsformen inom mindre och medelstor industri. Även inom offentlig verksamhet förekommer försök med t. ex. kooperativ daghemsverksamhet.

De grundläggande skälen till att centerpartiet vill understryka vikten av att främja en kooperativ verksamhet är inte avgränsade till näringspolitiska eller branschspecifika skäl. Vi tror att den kooperativa idén med sin utgångspunkt att engagera människor till samverkan kan vara ett viktigt instrument för att bryta vägar inom ramen för en decentraliserad, socialt och miljömässigt anpassad marknadsekonomi.

Kapitalförsörjningen för Kooperationen är den stora fråga som framförs i regeringens proposition. Det är också en nödvändighet att det kommer till en förbättring härvidlag. Den kooperativa företagsformen är i dag klart missgynnad på en rad områden i förhållande till privata och statliga företag som drivs i aktiebolagsform. En av kooperationsutredningens centrala uppgifter var just att lägga fram förslag om att man skall underlätta Kooperationens kapitalförsörjning.

Den centrala frågan har alltså varit hur man skulle kunna lösa problemet att få riskvilligt kapital. Hittills har det endast rört sig om medlemsinsatser och fonderade överskott. Genomförs förslagen i propositionen, vilka näringsutskottet ställer sig bakom sedan vissa korrigeringar gjorts, blir det nu möjligt för andra placerare än medlemmar att satsa riskvilligt kapital. Exempelvis skall allmänna pensionsfonden genom fjärde fondstyrelsen och fondbolag inom ramen för allemanssparandet kunna förvärva förlagsandelsbevis i ekonomisk förening.

Beträffande fondbolagens rätt att placera fondmedlen i kooperativa förlagsandelar föreslog regeringen en övre gräns vid 50 % av fondkapitalet. I en motion av Nils Åsling och Roland Sundgren föreslogs att den övre gränsen skulle sättas vid 75 %. Utskottet har i enighet föreslagit att denna motion skall bifallas. Det är bra. Därmed ger man de kooperativa allemansfonderna större möjligheter till profilering, och de kan bli ett attraktivt sparialternativ

Torsdagen den
12 april 1984

*Kooperationens
kapitalförsörjning,
m. m.*

för medlemmarna.

Herr talman! Jag skall sedan övergå till att kommentera de reservationer som är fogade till utskottets betänkande. Från centerns sida har vi i partimotioner krävt att riksdagen skall göra två uttalanden om kooperati-
onens stora värde i näringslivet och i samhället rent allmänt.

När det gäller kooperativ verksamhet i stort blev vi tillgodosedda med den skrivning som man kunde enas om i utskottet. Då det däremot gällde att slå fast lantbrukskooperationens positiva betydelse gick det inte att nå enighet, och därför behandlar vi just den frågan i reservation 1. Egentligen var vi från centern även beträffande det avsnittet överens med socialdemokraterna om en samlande skrivning. Men då inte moderater och folkpartister ville ställa upp på denna skrivning, fick socialdemokraterna kalla fötter och avstod från den tilltänkta samskrivningen.

I partimotionerna har vi konstaterat den stora positiva betydelse som lantbrukskooperationen har haft, inte bara för lantbruket utan för hela samhället. De hotbilder som under senare år har målats upp om lantbrukskooperationens möjligheter att missbruka sin dominerande ställning anser vi vara felaktiga. De får i varje fall inte läggas till grund för bedömningar och åtgärder så länge missbruk inte förekommer. Dessa synpunkter har vi framfört i reservation 1, som jag yrkar bifall till.

Reservation 2 handlar om medel från allmänna pensionsfonden som riskbärande kapital i kooperati-
on.

Som jag nämnde har det nu även blivit möjligt att via allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse tillföra kooperati-
on riskvilligt kapital. Det här är naturligtvis mycket värdefullt, eftersom jämställdheten ökar mellan kooperati-
on och det övriga näringslivet. Vi hälsar av den anled-
ningen förslaget, som i kväll kommer att antas, med stor tillfredsställelse.

Vi tycker emellertid att det här beslutet borde ha åtföljts av ytterligare ett beslut, nämligen ett beslut om att en viss del av fjärde fondstyrelsens kapital skall avsättas för placering just inom kooperati-
on. För vår del hyser vi en viss fruktan för att det inte kommer att placeras kapital i kooperati-
on i den utsträckning som det skulle vara önskvärt. Därför har vi i reservation 2 begärt ett förslag från regeringen om att en summa på exempelvis 400 milj. kr. av fjärde fondstyrelsens medel skall avsättas för just kooperativa ändamål.

I reservation 4, som handlar om beskattning av ekonomiska föreningar, följer vi upp utredningens förslag. Egentligen är rubriken litet missvisande, eftersom reservationen egentligen handlar om beskattning av medlemmarna i ekonomiska föreningar. Utredningen hade föreslagit att man skulle medge uppskjuten beskattning för en del av de medlemsinsatser som görs i dessa föreningar. Det förslaget följer vi upp i en motion och i den här reservationen. Förslaget innebär att man skulle medge uppskjuten beskattning till 60 % av dessa medlemsinsatser. På det sättet skulle man göra det lättare för de medlemmar som har att betala stora medlemsinsatser i den kooperativa föreningen. Detta gäller framför allt lantbrukskooperati-
on, där det inte är ovanligt att en familjejordbrukare med en allsidig produktion får betala 60 000–70 000 kr. i form av medlemsinsatser. Då kan det vara rimligt – och

det är nästan nödvändigt när det gäller nystartade jordbruk – att man får skjuta upp beskattningen. Det är – som jag har understrukt genom att använda ordet uppskjutning – inte fråga om att dra sig undan beskattning.

I reservation 5 tar vi upp frågan om forskning om kooperativ verksamhet. I propositionen sägs det mycket riktigt att ett första steg till ökad forskning om Kooperationen skall tas. Det redovisas också att forskningsrådsnämnden senast under hösten kommer att få i uppdrag att redovisa åtgärder för att främja kooperationsforskningen.

Vi menar att det då vore riktigt att anvisa ekonomiska resurser för den här forskningen, vilket inte har gjorts. I reservation 5 kräver vi att regeringen kommer tillbaka till riksdagen och avsätter ekonomiska resurser redan under nästa år för detta ändamål.

Reservation 6 handlar om arbetskooperationen. Den här reservationen är i viss utsträckning en parallell till reservation 4, vilken handlar om uppskjutning av beskattningen av medlemmarnas insatser. När det gäller att starta arbetskooperativa företag skulle det vara behövligt att pröva ett sparande med uppskjuten beskattning. Det kan vara på det sättet att man vet att ett ägarskifte förestår i ett företag. Man kan också vara överens med den gamle ägaren om att de i företaget arbetande skall ta över företaget och bilda ett arbetskooperativ. Det kan då finnas anledning att medge att beskattningen av sparandet skjuts upp några år innan den nye ägaren övertar företaget. Vi menar att den här frågan borde prövas.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 1, 4, 5 och 6 och i övrigt till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 140 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Tage Sundkvist har angripit oss för att vi motsatt oss vissa punkter när det gäller positiva skrivningar om lantbrukskooperationen, som centern har återkommit till i reservation 1.

Som Tage Sundkvist nog kommer ihåg från debatten i utskottet gällde det inte några vänliga formuleringar om lantbrukskooperationen, utan det var fråga om formuleringar som var direkt riktade mot gällande konkurrenslagstiftning, att man skulle göra ett uttalande från riksdagen som indirekt skulle riva upp delar av konkurrenslagstiftningen som berörde lantbrukskooperationen och indirekt kritiserade näringsfrihetsombudsmannens ställningstagande, något som vi definitivt inte vill göra vid sittande bord utan utredning och speciellt inte heller för en mycket avgränsad del av näringslivet.

Konkurrenslagstiftningen gäller för alla typer av företag och associationsformer. Vill man ändra på den, borde man ha framställt ett direkt motionsyrkande om detta.

Angående reservationerna 4 och 6, vilka Tage Sundkvist nyss berört, kan jag notera att vi på punkt efter punkt kommit till rätta med de konkurrensolikheter som har funnits mellan aktiebolag och kooperativa föreningar.

Vad vi moderater och folkpartister framför i reservation 3 är att vi vill ha en uppskjuten beskattning eller en undersökning i detta avseende inte bara för vissa typer av kooperativa företag och löntagarkooperativa företag utan för

Torsdagen den
12 april 1984

*Kooperationens
kapitalförsörjning,
m. m.*

alla typer av företagsformer, inkl. aktiebolag. Det är skillnaden i sak mellan våra ståndpunkter.

Anf. 141 TAGE SUNDKVIST (c) replik:

Herr talman! Vad vi först och främst begärde när det gällde uttalandet om lantbrukskooperationen var att man inte skulle döma ut lantbrukskooperationen så länge man inte hade belägg för att missbruk förekommit. Något sådant har inte kunnat påvisas. Därför ville vi understryka just det. Det gör vi i reservation 6. Men varken socialdemokrater eller moderater eller folkpartister orkar vara med på det.

Sedan något om skillnaden mellan reservationerna 3 och 4. Jag håller med om att det naturligtvis ligger en hel del även i reservation 3. Men det som är allra väsentligast i detta sammanhang är att medlemmarna i lantbrukskooperationen får möjlighet att satsa det kapital som behövs för att de skall kunna vara med där. Det insatskapital som då behövs tas av beskattade medel. I och för sig har det varit sunt och riktigt att begränsa sig till den frågan i det här sammanhanget.

Anf. 142 PER WESTERBERG (m) replik:

Herr talman! Det är inte detta, som det kan tyckas, mycket oskyldiga uttalande som det är fråga om. Det man kritiserar i ifrågavarande centermotion och i reservation 1 är konkurrenslagstiftningen. Man kritiserar den och näringsfrihetsombudsmannens ställningstagande i ett försök att tillämpa den lagstiftningen just när den berör lantbrukskooperationen. Vad man indirekt är ute efter är ju en särslagstiftning när det gäller konkurrenslagstiftningen som skall gälla lantbrukskooperationen. Man borde säga rent ut att den inte skall gälla lantbrukskooperationen i stället för att göra ett diffust uttalande som lätt kan vara förledande.

I övrigt när det gäller den uppskjutna beskattningen noterar jag bara att det kan finnas andra företag än de rent lantbrukskooperativa som har problem med att få fram beskattat kapital för sin kapitalförsörjning. I detta betänkande har vi försökt att likställa kooperationen med aktiebolagen. Vi har även vad gäller fördelen med insatsrätten låtit kooperationen gå före aktiebolagen. Vi tycker att det är naturligt att man när det gäller den uppskjutna beskattningen strävar efter att det sker samtidigt och att man utreder formerna för detta innan man genomför någonting.

Anf. 143 TAGE SUNDKVIST (c) replik:

Herr talman! Nej, Per Westerberg, vi vill inte ha någon särslagstiftning för lantbrukskooperationen när det gäller konkurrenslagstiftningen. Vad vi däremot tycker är felaktigt är att man kritiserar lantbrukskooperationens möjligheter att utnyttja sin ställning. Så länge man inte utnyttjat de möjligheterna, finns det heller ingen anledning att måla sådana hotbilder som förekommit under senare tid. Det är det som vi vänder oss emot.

Andre vice talmannen anmälde att Per Westerberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 144 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Får jag först säga några ord till Tage Sundkvist när det gäller reservation nr 1. I den motion som man där hänvisar till finns det en illa dold kritik mot näringsfrihetsombudsmannen, som vi inte har kunnat ställa upp bakom. Det måste vara så, att samma bevakningsskyldighet ifrån näringsfrihetsombudsmannen gäller oavsett vilken företagsform det är fråga om.

Vi har från folkpartiets sida inte haft något att erinra mot de huvudsakliga förslagen i den aktuella propositionen. Jag skall därför bara helt kort redovisa några reflexioner.

Det är utmärkt att regeringen nu presenterar förslag till åtgärder för att förbättra kooperationens kapitalförsörjning. Tyvärr har det skett efter ett alldeles onödigt dröjsmål, förorsakat av att den socialdemokratiska regeringen drog tillbaka den lagrådsremiss som mittenregeringen utarbetat.

Folkpartiet delar uppfattningen att kooperationen är en viktig beståndsdel i vårt näringsliv. Att vi har en mängd självständiga företag med olika ägandeformer ökar konsumenternas möjligheter att med sitt köpval avgöra vad som skall produceras, och kooperationen har en betydande roll i ett sådant samhälle.

En alldeles självklar utgångspunkt för vår del är att olika företagsformer bör ges samma möjligheter. Detta synsätt kommer till uttryck i reservation nr 3. Den rätt till avdrag för insatskapital som diskuteras där ansér vi i och för sig vara väl motiverad. Däremot bör man, enligt vår uppfattning, inte genomföra en sådan åtgärd på ett sätt som missgynnar företag som konkurrerar med kooperationen. Vi menar därför att den föreslagna avdragsrätten bör övervägas för samtliga företagsformer och inte enbart för vissa ekonomiska föreningar.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till reservation nr 3 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 145 SYLVIA PETERSSON (s):

Herr talman! År 1976 behandlades i riksdagen en socialdemokratisk motion som ledde till att regeringen året efter tillsatte kooperationsutredningen. Utredningen har under årens lopp har lagt fram en rad betänkanden – främst Kooperationen i samhället, som är utredningens huvudbetänkande och som ligger till grund för propositionen om kooperationens kapitalförsörjning, som vi behandlar i dag.

Det första delbetänkandet, Kooperationen i Sverige, kom redan 1979, och det skulle jag, herr talman, vilja rekommendera till läsning för alla historiskt intresserade. Det är en översiktlig beskrivning av kooperationens framväxt, struktur och verksamhet. Därav kan man t. ex. lära att Lagunda och Hagunda häraders varuanskningsbolag i Örsundsbro år 1850 bildades av dåvarande landshövdingen i Uppsala län, Robert von Kraemer. Detta bolag brukar betecknas som Sveriges första kooperativa företag. Vidare kan man läsa att den äldsta nu verksamma konsumtionsföreningen kom till 1867. Den hette Trollhättans arbetareförening.

Om kooperationens idémässiga rötter utvecklades och de första praktiska

Nr 125

**Torsdagen den
12 april 1984**

*Kooperationens
kapitalförsörjning,
m. m.*

erfarenheterna gjordes under 1800-talets första/hälft, så kan man säga att 1800-talets senare hälft var de kooperativa försökens årtionden i Sverige. Den mera stadigvarande utvecklingen inleddes för konsumentkooperationens del 1899, då Kooperativa Förbundet bildades. På lantbruksområdet stabiliserades utvecklingen 1905 genom bildandet av Svenska Lantmännens Riksförbund.

Vad är Kooperation? Jo, med Kooperation menas vanligen en på samverkans- och självhjälpsidén organiserad och bedriven ekonomisk verksamhet. Organisationens medlemskap skall vara öppet, beslutsformerna demokratiska, insatsrätten begränsad, och överskottsfordelningen skall vara beräknad på medlemmens köp från eller leveranser till kooperativet. I verksamheten skall ingå att främja kooperativ skolning och samarbete med andra kooperativ.

De kooperativa företagens särart ligger i deras mål och medel, som skiljer sig väsentligt från andra företags. Främsta syftet med det kooperativa företaget är att tillgodose medlemmarnas funktionella behov. En kooperativ verksamhet bedrivs inte för att förränta ett visst eget kapital. Den verksamhet som bedrivs inom det kooperativa företaget skall ha viss direkt beröring med medlemmens egen verksamhet. De vanligaste exemplen är att tillhandahålla de varor och tjänster som medlemmen behöver eller att samla in, förädla och sälja de produkter som medlemmen framställer.

Öppenheten ingår i det kooperativa företagens särart. Varje person med verksamhet i överensstämmelse med kooperativets syfte har rätt att bli medlem men också rätt att avstå eller rätt att utträda ur föreningen.

Jag skulle tro att det som de flesta människor känner till om Kooperationen är de demokratiska beslutsformerna. En medlem – en röst är vad som främst skiljer Kooperationen från annan företagsamhet, där inflytandet utövas i förhållande till satsade pengar.

Till det som tillsammans skapar den kooperativa särarten hör ytterligare ett antal delmål, som hänger samman med Kooperationens folkrörelsekaraktär. Gemensamt för dessa är att de sträcker sig längre än till att endast tillgodose medlemmens direkta ekonomiska intressen. Det kooperativa företaget erkänner således i regel att socialt ansvar ingår som ett delmål och inte endast som en restriktion i företagens verksamhet.

Detsamma gäller solidaritet. Det kooperativa företaget är ett medel för i första hand medlemmarnas strävan att genom ömsesidigt stöd främja gemensamma syften.

Ett tredje delmål är att främja den kooperativa skolningen. Även om det i första hand avser medlemmarnas skolning, ingår även att informera allmänheten om Kooperationen. Till den här gruppen av delmål bör också föras bevarandet och utvecklingen av den kooperativa självständigheten.

Syftet med den kooperativa organisationen och verksamheten kan variera praktiskt taget obegränsat. Det bestäms av medlemmarna själva gemensamt.

När det gäller formerna för den kooperativa organisationen av verksamheten finns vissa internationellt accepterade principer, de av den Internationella kooperativa alliansen antagna kooperativa grundsatserna. Dessa erkänns

som riktlinjer av så gott som all kooperation i världen, även om formuleringarna kan skifta.

Den etablerade kooperationen har inte bara ett ansvar för att hålla de kooperativa idéerna levande inom den egna verksamheten. Den har dessutom ett ansvar för att stödja utvecklandet av nya fristående kooperativ.

Det finns ett växande intresse för kollektiva lösningar, i olika former, av skilda samhällsliga problem, främst inriktat på att i egen regi och tillsammans tillgodose vissa primära behov. Sökandet efter en alternativ samhällsstruktur tycks vara en del av denna rörelse. Kooperation kan vara en lösning på vissa områden, och det är bra om samhället har en öppen och positiv attityd till försök med kooperativa lösningar.

Herr talman! Jag går nu över till att kommentera näringsutskottets betänkande 24 och de sex reservationer som fogats till det.

Den övergripande målsättningen med de förslag som lagts fram i propositionen är att de kooperativa föreningarna skall så långt som möjligt ges i jämförelse med andra företagsformer likvärdiga förutsättningar. Det utredningsmaterial som har kommit fram som ett resultat av kooperationsutredningens arbete har visat att samhällsåtgärder till stöd för den kooperativa verksamheten behövs, om den skall kunna fortsätta att utvecklas. Utskottet konstaterar med tillfredsställelse att förslag med detta syfte nu läggs fram.

Utskottet konstaterar vidare att den syn på kooperation som kommer till uttryck i centermotionen 2536 ansluter sig väl till de tankegångar som förs fram i propositionen. Vi är därför överens om att det är angeläget att staten genom ökade insatser lägger en god grogrund för ett livskraftigt kooperativt alternativ inom samhällets olika områden.

Herr talman! Det känns angeläget att framhålla att enighet kunde nås i utskottet kring synen på kooperationen i det här hänseendet.

I motion 2107 vill centerpartiet att riksdagen skall ge sin anslutning till vad som anförts rörande lantbrukskooperationen. Vad står det då i motionen? Jo, bl. a. att den kooperativa formen är ett värdefullt alternativ genom att den inte baseras på privata vinstintressen, att den är särskilt väl lämpad som *samarbetsform för lantbrukarna*, som därigenom fått en trygghet för avsättning och pris på sina produkter, och att det därför inte är så märkligt att anslutningen till lantbrukskooperationen har blivit mycket hög. Lantbrukarna har formerat sig i en organisation, som företräder såväl de enskilda lantbrukarna som den industri som samlar in och förädlar produkterna. Detta är enligt motionen av värde också för statsmakterna och samhället i övrigt. Så långt är det enligt min mening invändningsfritt och stämmer för övrigt väl överens med den positiva syn på kooperationen i allmänhet som kommit till uttryck i det föregående avsnittet, som bl. a. behandlar motion 2536.

Motionärerna vill emellertid därutöver att riksdagen skall ta ställning för lantbrukskooperationen, något som här möjligen kunde uppfattas som riktat mot NO och SPK på områden, där undersökningar gjorts och ännu pågår om vissa farhågor i samband med den dominerande ställning som lantbrukskooperationen har och hur det påverkar andra företags möjligheter att

*Kooperationens
kapitalförsörjning,
m. m.*

konkurrera. Där nöjer sig utskottet med att konstatera att det är uppenbart att de kooperativa samarbetsformerna har haft stor betydelse för utvecklingen inom jordbrukssektorn samt att konkurrenslagstiftning och annan ekonomisk lagstiftning gäller för Kooperationen liksom för näringslivet i övrigt. Vi har ju, kan här invändas, inrättat NO och SPK för att hantera sådana här frågor, som därför helt naturligt bör avgöras utan inblandning av riksdagen.

Till Tage Sundkvist skulle jag i detta sammanhang vilja säga att det möjligen var centerpartiets bröder i utskottet som fick oss sist och slutligen att inse att det kunde finnas tvëksamheter i den skrivning som vi försökte komma överens om. Jag drar därav bara den slutsatsen att man bör lyssna på kloka ord varifrån de än kommer.

För kooperativa föreningar gäller föreningslagen. Föreningslagen bygger på principen att det är medlemmarna som skall skjuta till föreningens egenkapital. Det sker genom inbetalning av medlemsinsatser som är obligatoriska. Det finns ett behov av ökad försörjning med riskkapital i Kooperationen, ett behov som är relativt sett större än inom övriga företagssektorer. För att förbättra näringslivets försörjning med riskbärande kapital har skilda stimulansåtgärder vidtagits, men dessa har så gott som uteslutande riktat sig till det enskilda näringslivet.

Därför föreslår regeringen nu att det bör tillskapas en möjlighet för andra än medlemmar att tillskjuta kapital i kooperativa föreningar genom s. k. förlagsinsatser. Förlagsinsatserna får uppgå till ett belopp motsvarande inbetalda medlemsinsatser i föreningen. Med förlagsinsatserna skall följa rätt till utdelning. Kapitalinsatsen som sådan i en kooperativ förening ger inte något inflytande, utan rösträtten är kopplad till medlemskapet och förlagsinsatserna skall alltså inte medföra någon rösträtt, ej heller representation i styrelsen.

När det gäller vad som sägs i propositionen om möjligheten att avtala om utdelning på förlagsinsatser har lagutskottet i sitt yttrande över förslaget gjort vissa förtydliganden, och näringsutskottet ansluter sig till lagutskottets yttrande. Den ändring av lagen om ekonomiska föreningar som föranleds av förslaget om förlagsinsatser tillstyrks av utskottet.

Regeringen föreslår att det öppnas en möjlighet för Kooperationen att få en del av sitt kapitalbehov tillgodosett genom AP-fonden. Enligt utskottets uppfattning står placering av fondmedel i kooperativa företag i god överensstämmelse med de riktlinjer som gäller för 4:e AP-fondstyrelsens placeringar, nämligen att förbättra riskkapitalförsörjningen till gagn för svensk produktion och sysselsättning. Utskottet tillstyrker därför förslaget till ändring i lagen med reglemente för allmänna pensionsfonden liksom förslaget att fondstyrelsen skall utökas med två ledamöter, som utses på förslag av Kooperationen. Kapital till Kooperationen bör ställas till förfogande på samma villkor som gäller för näringslivet i övrigt. Även beträffande avkastningskravet bör samma villkor gälla.

Centerpartiet säger sig i sin reservation instämma i att detta är en viktig princip men anser ändå att fjärde AP-fondens styrelse skall medges en specialdestinering av 400 milj. kr. för placering i förlagsandelar i kooperativa

föreningar. Utskottsmajoriteten avvisar det förslaget. Det måste naturligtvis även i fortsättningen ankomma på fondstyrelsen att göra sina bedömningar och besluta hur fondens medel skall placeras. Annars blir det inte på samma villkor.

Fjärde AP-fondens medelsram är nu 1 850 milj. kr. – ursprungligen förfogade man över 500 miljoner. Någon utökning av medelsramen bedöms inte vara nödvändig nu, men vid prövning av framtida tillskott skall hänsyn tas till att fonden fått en ny placeringsmöjlighet.

Den 1 april infördes det nya allemanssparandet, som innebär att näringslivet kan få tillgång till riskkapital genom sparandet i kapitalsparfonder. Enligt samma principiella inställning, att Kooperationen bör ges samma möjligheter som näringslivet i övrigt, tillstyrker utskottet regeringens förslag att en del av kapitalsparfondernas medel skall få placeras i Kooperationen och tillstyrker därmed även förslaget till ändring i lagen om allemanssparande.

De kooperativa organisationerna har framfört önskemål om att en högre andel än de 10 % av kapitalsparfondernas medel som lagen medger skall få placeras i förlagsandelar. De är intresserade av att starta kapitalsparfonder under förutsättning att en väsentlig del av fondens tillgångar får placeras som riskkapital i kooperativa föreningar. Enligt regeringens förslag bör det vara möjligt att i särskilda fall medge att en högre andel än 10 % får placeras i förlagsandelar. Dispens bör dock, enligt propositionen, inte ges för högre andel än 50 %.

I motion 2538 föreslås att gränsen skall sättas vid 75 % i stället för vid 50. Utskottet instämmer i vad motionärerna anfört och menar att det troligen är nödvändigt att ge de kooperativa kapitalsparfonderna en sådan profil att de blir ett konkurrenskraftigt sparalternativ för Kooperationens medlemmar. Utskottet föreslår därför riksdagen att godkänna vad utskottet anfört med anledning av motion 2538.

Enligt regeringens förslag gäller vidare att högst 10 % av fondförmögenheten får, inom ramen för lämnad dispens, placeras i en och samma förening. Detta följer av en bestämmelse i lagen om allemanssparande. Enligt samma lag kan emellertid bankinspektionen medge att detta procenttal överskrids. De kooperativa centralorganisationerna har, enligt vad näringsutskottet erfarit, intresse av att 25 % av medlen får placeras i förlagsandelsbevis utgivna av resp. centralorganisation, och utskottet kan inte finna några skäl som talar för att utesluta just medelsplacering i viss ekonomisk förening från möjligheten till dispens.

Ekonomiska föreningar som är kooperativa har rätt till avdrag för överskott som fördelas i form av pristillägg eller rabatter, den s. k. kooperativa utdelningen. Överskott i en ekonomisk förening kan dessutom delas ut i förhållande till vars och ens insats, s. k. insatsutdelning. Någon övre gräns för kooperativ utdelning finns inte, men insatsutdelningen är begränsad till högst 3 % över diskontot. Insatsutdelningen ger inte upphov till någon avdragsrätt för föreningen. För att stimulera de kooperativa föreningarnas interna försörjning med riskkapital föreslås nu att avdrag skall få göras även för utdelning som utgår i förhållande till inbetalda insatser. Avdragsrät-

*Kooperationens
kapitalförsörjning,
m. m.*

ten skall gälla utdelning på såväl medlemsinsatser som förlagsinsatser. En sådan begränsning av dubbelbeskattningen bör ge föreningarna möjlighet att lämna större utdelning, något som kan motivera medlemmarna att öka sina insatser.

Skatteutskottet har yttrat sig över förslaget och tillstyrker det. Näringsutskottet ansluter sig till skatteutskottets yttrande.

I anslutning till avsnittet om beskattning av ekonomiska föreningar har det väckts tre motioner, som alla tre föreslår, i enlighet med kooperationsutredningens förslag, att medlemmar i lantbrukskooperationen skall få uppskov med beskattningen av inkomster som används för inbetalning av insatser genom avdrag med högst 60 %.

I propositionen redovisar regeringen sina motiv till att inte följa utredningens förslag. Bl. a. sägs att förslaget om avdragsrätt på grund av ökning av insatser strider mot den grundläggande principen att riskkapital skall byggas upp av beskattade medel.

Skatteutskottet har i sitt yttrande med samma motiveringar avstyrkt motionsyrkandena och anfört att Kooperationens kapitalförsörjning i första hand bör underlättas genom åtgärder som riktar sig direkt till de kooperativa föreningarna. De moderata och folkpartistiska ledamöterna har reserverat sig. De anser att en avdragsrätt inte skall införas enbart för ekonomiska föreningar utan även för övriga företag. Slutsatsen blir för deras del ett avslagsyrkande på motionerna och en begäran om ett nytt förslag från regeringen.

Centerpartiet är överens med motionärerna om att medlemmarna i lantbrukskooperationen skall få uppskov med beskattningen men vill ha ett nytt förslag på avdragsrättens närmare utformning. Utskottsmajoriteten ansluter sig till propositionens och skatteutskottets bedömning och avstyrker motionerna.

Förändringar i en kooperativ verksamhet måste baseras på önskemål från medlemmarna, och på samma sätt måste utvecklingen av ny kooperativ verksamhet drivas av människor med vissa gemensamma mål. Samhällets roll bör vara att ställa resurser till förfogande, så att såväl befintlig som ny kooperativ verksamhet utvecklas.

Regeringen har i december förra året inrättat ett kooperativt råd med huvuduppgift att i samarbete med Kooperationen stimulera utvecklingen av kooperativ verksamhet. Detta skall ske genom information och visst utvecklingsstöd men också genom åtgärder med speciell anknytning till forskning och utbildning. En speciell uppgift för rådet blir att fungera som referensgrupp vid användningen av de 3 milj. kr. som regeringen anvisat till Kooperativa Institutet för utveckling av kooperativ bland arbetslösa ungdomar.

En förstärkning av forskningen om kooperativ verksamhet är angelägen. Den frågan har diskuterats förr i riksdagen, bl. a. med anledning av socialdemokratiska motioner. Man har kunnat notera ett ökat intresse för forskning om Kooperationen sedan slutet av 1970-talet. Delvis beror detta troligen på kooperationsutredningens arbete men även på tillkomsten av

Kooperativa institutet, som har som en av sina uppgifter att främja forskning om Kooperation och samhälle.

Forskningsrådsnämnden har i sitt yttrande över kooperationsutredningen förklarat sig beredd att bidra till att utveckla kooperationsforskningen. Inom forskningsrådsnämnden finns en delegation för folkrörelseforskning, som i flera år givit stöd till forskningen om kooperativ verksamhet.

Det är viktigt att först klargöra var och med vilken inriktning forskning bedrivs, innan man på basis av den informationen lägger förslag till vidare åtgärder. Eftersom statsrådet Ingvar Carlsson har gett forskningsrådsnämnden i uppdrag att senast den 1 september i år redovisa åtgärder för att främja kooperationsforskningen, yrkar jag bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande och avslag på centerreservationen i vilken föreslås att "ekonomiska resurser" för forskningsverksamhet skall anvisas nu.

Sedan 1981 pågår inom delegationen för arbetskooperativ en försöksverksamhet med stöd till personalägda företag. SIND leder verksamheten som skall pågå i fem år. Arbetet i delegationen har hittills kretsat kring de personalägda industriföretagen, men det fortsatta arbetet kommer att omfatta även andra områden. Ett led i det arbetet är Kooperativa Institutets försöksverksamhet, som bl. a. omfattar rådgivning och utbildning för grupper som kan komma att bilda kooperativ inom tjänstesektorn.

I motion 694 föreslås en ökad satsning på småföretagsutveckling i kooperativ form. Försöksverksamhet bör bedrivas, säger motionären, företrädesvis i Trollhättan där det redan finns ett framgångsrikt arbetskooperativ. Utskottet instämmer i att det är angeläget att stödja sådan verksamhet, men det bör vara en fråga för delegationen för arbetskooperativ att ta de initiativ som kan fordras. Utskottet avstyrker därför motionen. Ett yrkande i centermotion 2536 avstyrks också.

Centern återkommer här med sitt förslag om uppskov med beskattningen av inkomster som används till insatskapital, den här gången med hänvisning till successionproblematiken. Det kan sägas att de problem som kan uppstå i samband med övertagandet av löntagarägda företag redan är föremål för överväganden. Syftet med delegationens försöksverksamhet är att få belysta de problem som kan uppstå i samband med att man bildar och driver ett personalägt företag och vilka åtgärder som kan bli aktuella. Troligen får vi efter det att försöksverksamheten avslutats anledning att återigen behandla frågor i anslutning till arbetskooperation.

Slutligen, herr talman, vill jag yrka bifall till näringsutskottets hemställan i dess helhet i betänkande 24 och avslag på reservationerna.

Som kanske har framgått har jag svårt att dela Per Westerbergs sterila syn på Kooperation. Till Tage Sundkvist skulle jag vilja säga att dröjsmålet har lett till att vi har fått ett förslag som är bättre för Kooperationen än det förslag som den borgerliga regeringen lade fram för ett och ett halvt år sedan.

Anf. 146 TAGE SUNDKVIST (c) replik:

Herr talman! Låt mig konstatera att det finns alla möjligheter att den debatt som vi nu för blir något stillsammare än den debatt som har förts

tidigare här i dag, men det betyder inte att det är en oviktig fråga som vi nu behandlar.

Jag skall börja där Sylvia Pettersson slutade. Hon konstaterade att dröjsmålet på ett och ett halvt år har medfört att vi har fått en betydligt bättre produkt. Det kan jag inte hålla med om. I stället tycker jag att den här produkten är sämre. Man kan dessutom, om man nu vill vara litet elak, säga att trots att det tog ett och ett halvt år fick vi i utskottet rätta till tekniska brister i den proposition som nu är framlagd.

När det gäller reservation 1 vill jag säga att visst har lantbrukskooperationen en mycket dominerande ställning och visst har den betytt mycket för lantbrukarna, men den har också – det vill jag bestämt påstå – betytt mycket för konsumenterna. Det faktum att lantbrukskooperationen har en dominerande ställning behöver i och för sig inte betyda att man skall döma ut den, så länge den inte har missbrukat sin dominerande ställning. Det var egentligen bara i fråga om detta som vi skulle nå enighet. Det hade vi centerpartister och socialdemokrater i utskottet lyckats med. Jag beklagar att vi inte kunde stå fast vid det som vi var överens om. Det hade varit av stort värde om vi hade kunnat göra det.

Jag har redan tidigare uttryckt tillfredsställelse med att de kollektivt ihopsparat medlen i AP-fonderna skall ställas till Kooperationens förfogande. Det kan naturligtvis finnas anledning att så småningom ge den fjärde AP-fonden utökade medel. Men på grund av att en ojämn konkurrens kan uppstå finns det anledning att anvisa ett visst ramanslag för ändamålet.

När det sedan gäller frågan om uppskov med beskattningen kan man inte komma ifrån att socialdemokraternas ställningstagande bottnar i okunnighet om lantbrukets villkor.

Anf. 147 SYLVIA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag håller fast vid att detta förslag, på flera punkter, är bättre än det förslag som den borgerliga regeringen på sin tid lade fram. Förlagsinsatserna får i vårt förslag uppgå till lika mycket som insatskapitalet. B-insatserna i det borgerliga förslaget skulle bara få uppgå till hälften av insatskapitalet.

Frågorna om forskning och utveckling fanns över huvud taget inte med i ert tidigare förslag.

Det kooperativa råd som nu har inrättats innebär ett forum för kontakter och informationsutbyte mellan regeringen och Kooperationen i sådana frågor där det kan vara bra att ta hänsyn till Kooperationens behov redan innan förslag läggs fram.

Kravet att Kooperationen skulle få del av det sparande som stimuleras via skattesystemet har länge drivits av de kooperativa organisationerna, men något förslag om det fanns inte med i den proposition som ni tidigare lade fram. Det är väl troligt att ni inte lyckades enas med de andra partier som ingick i den borgerliga regeringen.

Centern föreslår att 400 milj. kr. av fjärde AP-fondens medel skall specialdestineras till Kooperationen. Även om det i AP-fondens medel skulle

finnas ett särskilt utrymme – eller vad vi skall kalla det – för Kooperationen, skall väl avkastningskravet på de medlen vara detsamma som på medel som placeras i övriga delar av näringslivet? Då har jag svårt att förstå meningen med en särskilt kooperativ del, så länge fondens medel bedöms vara tillräckliga. Det grundläggande, som vi sade oss vara överens om, var dessutom att Kooperationen skulle tillföras medel på samma villkor som andra.

Anf. 148 TAGE SUNDKVIST (c) replik:

Herr talman! Det är stor risk för att Sylvia Pettersson och jag inte blir överens om huruvida denna proposition är bättre än den som lades fram för ett och ett halvt år sedan. Ett stort värde med den borgerliga propositionen hade i alla fall varit att förslagen hade kunnat genomföras ett och ett halvt år tidigare.

Att vi inte blir överens kan naturligtvis bero på att vi värdesätter olika inslag i propositionerna olika mycket. Jag värdesätter exempelvis i hög grad kooperationsutredningens förslag om uppskjuten beskattning, som fanns med i den tidigare propositionen men som saknas nu.

Regeringen motiverar denna avvisande inställning med att det riskvilliga kapitalet skall vara beskattat och att Kooperationen inte skall gynnas på bekostnad av andra företag, men det har inte handlat om något speciellt gynnande av Kooperationen. Även inom andra företagsformer har man sedan länge arbetat med obeskattade reserver, som beskattas först när de blivit upplösta. Det är precis vad man skulle ha gjort också på detta område. Det var en god idé i det tidigare förslaget, som inte är med i socialdemokraternas proposition.

Anf. 149 SYLVIA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag förstår att det var förslaget om uppskjuten beskattning – som inte finns med i den nu aktuella propositionen – som var avgörande för att Tage Sundkvist skulle anse att det borgerliga förslaget var bättre.

Jag har följt den kritik som centern i pressen har framfört mot denna proposition alltsedan den lades fram. Det förekommer vissa överord i centerns kritik, men konkret framför de i stort sett bara kravet på lägre skatt för medlemmarna i lantbrukskooperationen.

Tage Sundkvist sade att en av våra invändningar skulle vara att Kooperationen med detta förslag gynnas i förhållande till annan företagsamhet. Jag kände inte riktigt igen det, så jag letade överallt, i näringsutskottets betänkande och i propositionen. Jag fann slutligen att det var moderaterna och folkpartisterna som hade skrivit detta i sin reservation. Det är alltså inte regeringen och socialdemokraterna som har påstått att detta skulle innebära ett gynnande av Kooperationen.

Anf. 150 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Kooperationens framtid och utveckling är en viktig fråga för det svenska samhället. Därför är det mycket glädjande att enigheten mellan

Torsdagen den
12 april 1984

*Kooperationens
kapitalförsörjning,
m. m.*

riksdagspartierna är stor.

Det är ett långt utrednings- och beredningsarbete som ligger bakom de förslag som riksdagen diskuterar i kväll. På initiativ av dåvarande socialdemokratiska riksdagsmannen, tillika KF:s ordförande, Hans Alsén tillsattes år 1977 en utredning om Kooperationen. Utredningen har presenterat en rad viktiga betänkanden. Huvudbetänkandet Kooperationen i samhället avlämnades 1981. Nyligen mottog jag utredningens sista betänkande med ett förslag till ny lag för kooperativa föreningar, som skall ersätta den nuvarande lagen om ekonomiska föreningar. Detta betänkande remissbehandlas f. n.

Huvudbetänkandet ledde under sommaren 1982 fram till en lagrådsremiss från den dåvarande regeringen. Den långa beredningstiden berodde på att, som min företrädare Nils G. Åsling har berättat i sin bok, folkpartiet och centern var djupt splittrade i kooperationsfrågan.

När den socialdemokratiska regeringen tillträdde fann vi att innehållet i den borgerliga lagrådsremissen var väl magert jämfört med utredningens förslag. Vi drog därför tillbaka denna lagrådsremiss och utarbetade en egen, som så småningom ledde fram till den proposition som behandlas i dag. Den är mera fullständig, eftersom den behandlar också Kooperationens utvecklingsfrågor och frågan om hur Kooperationen skall få del av det skattesubventionerade sparandet har lösts. Det är frågor som var olösta i det borgerliga förslaget.

Jag hörde att Tage Sundkvist gjorde gällande att frågan om uppskjuten beskattning för medlemsinsatser fanns med i det borgerliga förslaget. Men herr Sundkvist minns helt fel – något sådant förslag fanns inte i den borgerliga lagrådsremissen.

Jag har haft en lång pressdebatt med min företrädare om vems förslag som är bäst, och jag skall inte föra den debatten vidare i kväll. Jag tycker emellertid att det är positivt att vi "fajtas" om vem som är bäst kooperatör, och jag är övertygad om att centerpartiet liksom socialdemokratin leds av en ärlig övertygelse när vi uttrycker vår tro på Kooperationen. Vi är i allt väsentligt överens om Kooperationens stora betydelse för det svenska samhället och för samhällsutvecklingen. Det återspeglas också i utskottsbetänkandet, som präglas av en utomordentligt stor enighet.

Jag vill uttala min och regeringens förhoppning om att Kooperationens utveckling, bl. a. som ett resultat av de åtgärder vi i kväll behandlar, ytterligare skall stärkas. Vi skulle från regeringens sida hälsa med stor tillfredsställelse en utveckling där det kooperativa inslaget i näringslivet ökar. Jag avser då Kooperationen i alla dess former, såväl konsumentkooperationen som producent- och arbetskooperationen.

Vår starka tro på Kooperationen kommer av dess speciella uppbyggnad, som bygger på en lång historisk utveckling, såväl inom Sverige som internationellt. Under denna utveckling har utformats de grundläggande principer som gäller för kooperativa verksamheter i hela världen. Dessa grundläggande principer, som Kooperationen byggts upp på, gör den unik som företagsform. I Kooperationen förenas demokrati och ekonomisk verksamhet på ett sätt som inte har sin motsvarighet i någon annan

företagsform. Kooperationens erfarenheter på det området bör, som jag ser det, utnyttjas i den utveckling mot en ökad demokrati i hela det svenska näringslivet som vi eftersträvar.

Kooperationen har utvecklats starkt i Sverige. Konsumentkooperationen, med KF, OK och bostadskooperationen, har totalt ca 3,6 miljoner medlemmar. Producentkooperationen, som helt domineras av lantbrukskooperationen, har över 150 000 medlemmar. Sysselsättningsmässigt svarar kooperationen för ca 15 % av den totala sysselsättningen i vårt land.

Den kooperativa verksamheten och de kooperativa företagen utgör således en viktig del av det svenska näringslivet. De har stor betydelse för det svenska samhällets utveckling på många områden. Det är min och regeringens övertygelse att kooperationen har mycket att ge även i framtiden och kommer att spela en viktig roll för det svenska samhällets utveckling också i fortsättningen.

Kooperationens stora roll i Sverige, både nu och i framtiden, har varit utgångspunkten för regeringens arbete med kooperationsfrågorna.

Kooperationen har missgynnats jämfört med andra företagsformer såväl när det gäller kapitalförsörjningsfrågor som i frågor om forskning och utbildning. Missgynnandet har säkert inte varit föranlett av att regeringarna har varit negativt inställda till kooperationen. Det har i stället, förmodar jag, berott på att man inte har tagit tillräcklig hänsyn till kooperationens särdrag när förslag på olika områden har utformats. Det skall vi nu försöka rätta till.

Den övergripande målsättningen för förslagen i propositionen är att de kooperativa föreningarna skall likställas med andra företagsformer och ges i princip likvärdiga möjligheter såväl på kapitalförsörjningsområdet som i övrigt. Eftersom de olika företagsformerna har grundläggande skillnader, kan villkoren inte i varje enskild detalj vara identiska. Det väsentliga är att totalt sett skapa jämställdhet och att samhällets åtgärder på skilda områden utformas så att olika företagsformer behandlas likvärdigt.

I propositionen behandlas frågor om de kooperativa företagens kapitalförsörjning. Vi föreslår en ny kapitalform för kooperativa föreningar. Denna nya kapitalform har döpts till förlagsinsatser.

För kooperativa föreningar har det hittills varit omöjligt att låta andra än medlemmarna satsa riskbärande kapital och samtidigt behålla föreningens självständighet. Kapitalbehoven har hela tiden ökat, bl. a. genom den kostnadsutveckling som gjort att varje investering numera kräver väsentligt mycket mera kapital än tidigare. Möjligheter öppnas nu för föreningarna att låta andra än medlemmarna satsa riksbara kapital. Detta skall kunna ske genom förlagsinsatserna, som skall ha en mellanställning mellan medlemskapital och lånat kapital. Utskottsbehandlingen visar att partierna i riksdagen är helt eniga om principerna för och utformningen av förlagsinsatserna.

I propositionen föreslås också att möjligheter skall öppnas för den fjärde AP-fonden att genom förlagsinsatser göra placeringar i ekonomiska föreningar. Även löntagarfondernas reglemente utformas så att fonderna ges möjlighet att placera medel i förlagsinsatser. Det innebär att ytterligare en ny kapitalkälla blir tillgänglig för kooperationen.

Nr 125

Torsdagen den
12 april 1984

*Kooperationens
kapitalförsörjning,
m. m.*

*Kooperationens
kapitalförsörjning,
m. m.*

För att ytterligare öka tillförseln av externt riskkapital till Kooperationen kommer det nya skattestimulerade hushållssparandet, allemanssparandet, att göras tillgängligt för Kooperationen.

Enligt propositionen skall de s. k. kapitalsparfonderna ges möjlighet att placera upp till 10 % av sina medel i förlagsinsatser. Vidare skall Kooperationen själv kunna bilda kapitalsparfonder, i vilka upp till 50 % av kapitalet kan placeras i förlagsinsatser. Denna fråga har drivits starkt av de kooperativa organisationerna, som länge har krävt att få del av det skattestimulerade sparandet. I utskottsbehandlingen har man enats om att tillstyrka ett motionsförslag om att dispens skall kunna ges för kooperativa kapitalsparfonder att placera upp till 75 % av sina medel i förlagsinsatser. Gränsen på 50 % var satt därför att vi ville se en marknad för förlagsinsatser utvecklas, innan vi gick längre. Jag hyser dock samma tilltro till att detta skall ske som utskotten tydligen gör, och jag har naturligtvis därför inga invändningar.

Föreningar som huvudsakligen driver rörelse, och som ur beskattningssynpunkt är kooperativa, föreslås få en lindring av dubbelbeskattningen. Lindringen, som sker på föreningsnivå, gör det möjligt för föreningarna att lämna större utdelning än i dag. Utformningen av detta förslag liknar det som tidigare har genomförts för de icke börsnoterade småföretagen. På denna punkt har utskottsbehandlingen lett till ett klagörande tillägg beträffande kooperativa centralorganisationer. Det innebär en förbättring som jag hälsar med tillfredsställelse.

I propositionen framläggs också vissa förslag rörande kooperativ utveckling. Vid industridepartementet har nu inrättats ett kooperativt råd, med huvuduppgift att i samarbete med Kooperationen stimulera utvecklingen av såväl befintlig som ny Kooperation. I rådet ingår bl. a. företrädare för Kooperationen, forskare med kooperativ inriktning samt representanter för departementet med anknytning till kooperativ verksamhet. Rådet skall kunna ta initiativ till och stödja utvecklings- och försöksverksamhet. En medelsram på ca 1,2 milj. kr. kommer under första budgetåret att stå till rådets förfogande. Ordförande i rådet är statsrådet Roine Carlsson.

Rådet får flera viktiga uppgifter. En uppgift är att följa upp och utvärdera den särskilda verksamhet som nu drivs av industriverket och utvecklingsfonderna när det gäller löntagarägda företag. På det här området har det skett en betydande positiv utveckling under senare år. Av en rapport, som nyligen färdigställts, framgår att de löntagarägda företagen visar i stort sett samma lönsamhet och soliditetsutveckling som andra företag av samma storlek. Jag tycker att detta tyder på att dessa företag har en betydande livskraft. Många av de löntagarägda företagen har övertagits i en tvångssituation när nedläggning och arbetslöshet annars hade varit alternativet. Man har således i flera fall haft ett ganska dåligt utgångsläge, men ändå lyckats reda upp situationen.

Forskningsrådsnämnden har fått i uppdrag att senast den 1 september 1984 lämna förslag till åtgärder rörande forskning om Kooperationen. Nämnden skall då utgå från Kooperationsutredningens förslag.

De kooperativa organisationerna har i samband med detta förklarat sig

beredda att under vissa villkor ställa medel till förfogande för inrättandet av en professur med kooperativ inriktning. Professurens utformning, närmare inriktning och placering skall bestämmas i samråd med Kooperationen, när forskningsrådsnämndens förslag behandlats och man har fått en tids erfarenhet av arbetet.

Herr talman! Jag vill passa på att här uttala ett tack till Kooperationen för att man är beredd att ställa upp på det här sättet. Jag tycker att detta är ett bra exempel på samarbete mellan samhället och organisationerna.

Genom dessa förslag – om det kooperativa rådet och den kooperativa forskningen – har vi tagit med också de utvecklingsfrågor som kooperationsutredningen behandlade, men som den borgerliga lagrådsremissen hade utelämnat.

Kooperationen utgör en viktig del av det svenska samhället och näringslivet. Regeringen och riksdagen lägger nu en grund, som ger Kooperationen möjligheter till en fortsatt positiv utveckling. Jag vill starkt understryka att regeringen inte med detta avser att försöka överta ansvaret för Kooperationens utveckling. Det ansvaret ligger hos Kooperationen själv och skall självklart ligga kvar där. Samhällets uppgift är att skapa möjligheter och miljö för en positiv utveckling. Detta är särskilt viktigt i dag när intresset för Kooperationen och kooperativa lösningar ökar runt om i landet, särskilt bland ungdomar. Regeringens förslag utgör en god grund för utveckling. Om riksdagen i kväll antar detta förslag är det nu Kooperationen som har att ta tag i och utnyttja dessa möjligheter.

Anf. 151 TAGE SUNDKVIST (c) replik:

Herr talman! Min kritik mot förseningen av den här frågan kvarstår. Om man hade haft samma brådska med att lägga fram ett förslag i denna fråga som beträffande löntagarfonderna hade vi kunnat ha detta förslag satt i sjön för mycket länge sedan. Jag kan mycket väl tänka mig att vi i dag hade kunnat diskutera förändringar och förbättringar av förslaget. Det hade varit möjligt, lika väl som det är möjligt att vi om ett och ett halvt eller två år diskuterar förändringar och förbättringar av det förslag som vi beslutar om i kväll.

Jag beklagar sedan mitt minnesfel beträffande frågan om uppskjuten beskattning. Men jag vill ändå konstatera att den frågan nu är uppe i debatten – det har vi sett till genom våra motioner. Och jag vill notera vad finansministern har sagt i propositionen när han avfärdar förslaget om uppskjuten beskattning. Han säger bl. a.: ”De flesta jordbrukare har inte någon nytta av ett ytterligare avdrag eftersom det befintliga systemet ger tillräckligt stora skattekrediter. Den som nyligen förvärvat ett jordbruk har dessutom normalt mycket stora ränteavdrag som ytterligare reducerar möjligheterna att effektivt utnyttja ett nytt avdrag.”

Man har alltså svårt att förstå jordbrukarens situation, och därför avfärdar man förslaget så lättvindigt.

Dessa medlemsinsatser måste tas från en beskattad inkomst. Man måste alltså först ta fram en inkomst – det är ett sparande som man gör. Det kan t. o. m. vara så galet att man inte kan utnyttja alla de avdrag som

industriministern hänvisar till därför att man måste skaffa fram en inkomst så att man kan betala sina medlemsavgifter.

Anf. 152 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Det var bra att herr Sundkvist öppet erkände att han mindes fel. Därmed försvann den fråga som han höjde upp så, som skilde den borgerliga lagrådsremissen från den proposition som behandlas i kväll.

Tage Sundkvist tog upp löntagarfonderna. Men jag avser inte att starta någon debatt om dem nu. Jag vill bara konstatera att när löntagarfonderna nu en gång finns, är det väl viktigt att kapitalet där blir tillgängligt även för Kooperationen och inte förbehålls aktiebolag.

Det är riktigt att kooperationsutredningen lade fram ett förslag om uppskjuten beskattning för medlemsinsatser. Och det finns en rad skäl till att regeringen har utelämnat detta i propositionen. Eftersom Tage Sundkvist i nästan varje replik som han haft i kväll tagit upp just denna fråga skall jag, herr talman, använda ett par minuter för att behandla den.

Regeringen har haft som mål att lägga fram en proposition där förslagen är allkooperativa i så stor utsträckning som möjligt, och med allkooperativ menar jag att förslagen skall gälla lika för alla kooperativa företagsformer. Förslaget om att få göra avdrag i deklarationen för inbetalning av medlemsinsatser skulle, med det innehåll som Kooperationen i dag har, gälla i huvudsak jordbruksnäringen och jordbrukskooperationen.

Förslaget om avdrag för medlemsinsatser strider dessutom, herr Sundkvist, mot principen att riskkapital skall byggas upp av beskattade medel. Det är mycket viktigt att ha det klart för sig, eftersom något liknande inte finns för någon annan företagsform. Det enda undantaget från regeln att riskkapital skall vara beskattat har varit det sparande i aktier som samhället har stimulerat med skatteförmåner. Där kommer nu Kooperationen, även lantbrukskooperationen, att behandlas lika som aktiebolagen, eftersom även Kooperationen via de förlagsinsatser som regeringen föreslagit och som utskottet enhälligt ställt sig bakom kommer att få del av det kapital som uppsamlas i kapitalparfonderna.

Förslaget om uppskjuten beskattning av medlemsinsatser ger antagligen inte heller – och där vidhåller jag min ståndpunkt – så stor effekt som centern och herr Sundkvist hävdar. Det finns nämligen redan en rad möjligheter till skattekrediter, t. ex. lagernedskrivning, överavskrivning på inventarier och andra avsättningar, som den svenska skattelagstiftningen ger utrymme för. För att avdraget för medlemsinsatser skall ha någon effekt krävs att samtliga dessa avsättningsmöjligheter som jag räknade upp är utnyttjade. Jag sade tidigare i debatten att detta är mycket ovanligt, särskilt bland yngre, nyetablerade lantbrukare, som ju i debatten framställdes som dem som ett avdrag för medlemsinsatser främst skulle gälla. Ett genomförande av det som Sundkvist talat om i sina repliker skulle inte lösa deras problem. Vi vet att det snarast skulle vara äldre lantbrukare som skulle få fördel av denna förmån, lantbrukare som sedan länge är färdiga med sina investeringar och som uppnått mycket goda resultat. Det borde då, menar jag, lyftas fram av dem

som föreslår detta. I stället gör man gällande att det skulle vara yngre, skuldsatta lantbrukare som skulle få speciell nytta av denna förmån. Det är inte detta det är fråga om.

Anf. 153 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Jag tycker att det är en angelägen debatt vi har här i kväll. Det är egentligen en ideologisk debatt, något som är ganska ovanligt i den här kammaren. Jag vill gärna också, herr talman, uttrycka min tillfredsställelse över att vi i dag efter många turer får fatta en lång rad viktiga beslut om kooperationens angelägna framtidsfrågor.

Sedan kooperationsutredningen tillsattes 1977 har det varit en lång och krokig väg fram till dagens beslut. Jag skulle vilja instämma i vad Sylvia Pettersson sade från talarstolen för en stund sedan, nämligen att den kooperationsutredning som arbetade ett antal år och vars förslag bildar underlag för den proposition som industriministern avgett har gjort ett mycket gott arbete och i vissa avseenden en pionjärsats när det gäller att kartlägga de kooperativa rörelserna här i landet. Jag vill också gärna instämma i vad Sylvia Pettersson sade om att det är angeläget att det här materialet används inte minst av de forskare som närmare studerar kooperationens utveckling. Kooperationsutredningen gav alltså ett värdefullt bidrag till kännedomen om de här rörelserna.

Det är dock för min del – jag var den som hade tillfälle att skriva direktiven till kooperationsutredningen – med en viss besvikelse som jag deltar i dagens debatt och beslut rörande kooperationen. Det är ändå endast ett relativt litet steg som nu tas jämfört med de mål som var uppställda för kooperationsutredningen. Det är ett steg på väg, och det kan vara ganska betecknande att vi här diskuterar om man inte hade kunnat driva arbetet snabbare och lägga fram den proposition som i form av en lagrådsremiss för ett och ett halvt år sedan var klar. Jag delar Tage Sundkvists uppfattning att det är en märklig prioritering av den här regeringen att i en sådan hast pressa fram beslut om löntagarfonder men ta så god tid på sig som ett och ett halvt år att lägga fram en proposition om kooperationen. Det är måhända en betecknande utveckling. Löntagarfonder är ju egentligen till anda och mening kooperationens motsats och grundar sig ju på ett kollektivt ägande, medan kooperationen grundar sig på enskilda människors direkta engagemang.

Jag skall inte ge mig in i något större debatt om vilket som är bäst från kooperationens synpunkt: den proposition som vi behandlar i dag eller den lagrådsremiss som jag hade tillfälle att framlägga. Jag vill bara bidra till klarheten i debatten genom att säga att det här mycket omdiskuterade förslaget om uppskjuten beskattning fanns med i lagrådsremissen på så sätt att man där aviserade att ett förslag med till sina konsekvenser samma innebörd som kooperationsutredningens förslag skulle framläggas senare av regeringen. Detta markerade då den uppgörelse som i denna fråga hade träffats mellan regeringspartierna.

Jag skulle också vilja säga att jag finner det litet förvånande att man i ett modernt samhälle som det svenska, när vi har en debatt om demokratisering-

Nr 125

**Torsdagen den
12 april 1984**

*Kooperationens
kapitalförsörjning,
m. m.*

*Kooperationens
'capitalförsörjning',
n. m.*

en av näringslivet och om makt- och ägarspridning, inte förmår mobilisera större politisk kraft och övertygelse då det gäller att vidta åtgärder för den mest demokratiska företagsformen, att beslutsprocessen skall behöva ta så lång tid för att Kooperationen skall bli jämställd med andra företagsformer. Som gammal kooperatör måste jag erkänna att detta känns en smula bittert.

Kooperationsutredningens omfattande arbete har visat att det trots allt finns ganska markanta ideologiska intressekonflikter mellan decentralister och centralister. Tyvärr kan väl debatten här i kväll – och kanske framför allt tidigare debatter – inte helt undanröja intrycket av att den här motsättningen alltså finns. Vad jag upplevt som det mest frapperande i de senaste årens debatt om Kooperationen är den brist på insikt, för att inte säga det ointresse – i vissa avseenden kanske t. o. m. ovilja – som funnits när det gäller den kooperativa företagsformens särart. Jag tycker också att samma inställning på skilda sätt har kommit till uttryck i propositionen.

Herr talman! Jag ber att senare få återkomma i denna fråga.

Anf. 154 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag skall inte tala så länge, eftersom min företrädare inte kom med någon polemik mot förslaget. Några synpunkter förutom dem som finns i propositionen gavs inte. Inte heller tog herr Åsling upp någon ny infallsvinkel – som inte finns med i propositionen – för att stärka Kooperationen.

Låt mig säga en sak. Nils G. Åsling sade att han känner bitterhet över att det har tagit så lång tid och att steget är så litet. Min företrädare måste i så fall känna bitterhet över sig själv. Det första dröjsmålet svarade ju herr Åsling själv för. Enligt herr Åslings egen beskrivning i sin bok, som jag refererade till, berodde den långa beredningstiden på oenighet mellan folkpartiet och centerpartiet.

Beträffande steget kan jag väl hålla med om att propositionen och det förslag som kommer att antas i kväll inte löser alla Kooperationens problem. Jag tror att samtliga fem riksdagspartier har en gemensam förhoppning om att det skall vara möjligt för Kooperationen att nu av egen kraft dra nytta av detta förslag och att utveckla sig själv vidare.

Jag tror inte att staten och samhället skall ta ansvaret för Kooperationens vidare utveckling, utan det skall Kooperationen och folkrörelserna nu göra själva. Nu finns det ett antal instrument utstakade i propositionen. Jag vill också tillmäta det kooperativa rådet, som f. ö. inte fanns med i herr Åslings proposition, en utvecklande betydelse. Framför allt räknar jag med att det skall bli ett forum för samtal mellan Kooperationen och staten och att rådet skall få betydelse inte minst när det gäller forskning för att utveckla Kooperationen vidare.

Jag tycker inte att man skall se så mörkt på situationen som herr Åsling gör. Det här förslaget, som Kooperationen ändå själv har hälsat med tillfredsställelse, bör vara en viktig grund att gå vidare på.

Anf. 155 NILS ÅSLING (c) replik:

Herr talman! Jag skall egentligen inte ta upp den här polemiken, eftersom frågan om dröjsmål är ganska ointressant. Jag vill ta upp en fråga som jag inte hann behandla i mitt anförande, nämligen den särbehandling av kooperativa företagsformer som man har från regeringens sida – och för all del även från moderaternas och folkpartiets sida i den reservation som är gemensam för folkpartiet och moderaterna. I den reservationen sägs det att man inte skall särbehandla ekonomiska föreningar. Industriministern har varit inne på att man av principiella skäl inte kan ha skattefavörer i samband med riskkapitalförsörjningen till företag. Jag vill bara erinra om Annell-lagstiftningen som ju har inneburit en stor betydelsefull skattefavör för aktiebolagen.

Jag vill också till dem som här ifrågasätter om den uppskjutna beskattningen är förenlig med konkurrensneutralitet etc. säga, att det är en stor skillnad mellan personsammanslutningen – Kooperationen – när det gäller riskkapitalförsörjningen och kapitalsammanslutningen – aktiebolaget. Det är alltså ett sakligt motiv för att man har gått vidare på den väg som kooperationsutredningen föreslog.

Herr talman! Jag skulle också vilja säga att Kooperationens roll i samhället borde vara föremål för en alldeles speciell uppmärksamhet i den tid som vi nu lever i, där en centraliserad samhällsstruktur och de ekonomiska problem som följer med detta, ökar intresset för egna initiativ bland människorna. Detta var motivet till att man 1981 tillsatte delegationen för arbetskooperativ. Denna delegation har återopats tidigare här i dag. Det arbete som den har bedrivit har i hög grad varit banbrytande när det gäller att utveckla kooperativa företagsformer för människors servicebehov liksom för olika former av produktionsgemenskaper.

Vid sidan om den entreprenörs- och småföretagaranda, som är ett utflöde av samma strävan som den kooperativa företagsformen, är sådana här företagsformer någonting som man kan räkna med kommer att bli av växande betydelse i samhället. Människor känner krav på och har önskemål om att mer direkt kunna påverka sin situation. Det tycker jag hade motiverat en något djärvare satsning från regeringens sida på Kooperationen än den satsning som avspeglar sig i propositionens förslag.

Anf. 156 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Får jag ta upp en fråga som herr Åsling och tidigare även herr Sundkvist gjort till huvudinslag i sina inlägg, nämligen frågan om de ekonomiska fördelarna av Kooperationen. Jag menar att man därmed i viss mån är inne på en diskussion om Kooperationens särart. Vi får inte glömma att Kooperationen i mycket stor utsträckning bygger på det personliga engagemanget från medlemmarnas sida. Det beror på att verksamheten finns nära medlemmarna och ägarna och att den utgör grunden för de många positiva sidorna hos Kooperationen som vi alla värderar så högt och som utgör en basis när vi vill att Kooperationen skall utvecklas.

I det här sammanhanget argumenterar centern som om de rent ekonomiska fördelarna skulle vara den verkliga drivkraften för Kooperationen och

kooperatörerna. Jag tror inte att det är så. I stället tror jag att det är det personliga engagemanget samt känslan av samhörighet och samverkan som är den verkliga styrkan i Kooperationen. Samverkan ger ju många fördelar, men den kräver också uppoffringar – t. ex. i form av medlemsinsatser. Om man inte kräver den uppoffringen, herr talman, öppnar man för nya intressen och släpper kravet på personligt engagemang, och det är enligt min mening ingen bra väg att gå.

Anf. 157 NILS ÅSLING (c) replik:

Herr talman! Visst kan jag hålla med industriministern om att det ideella inslaget, dess bättre, är ett viktigt moment i kooperativa rörelser. Men man kan inte, som industriministern gör, bortse från att kooperativa rörelser och företag i allmänhet ändå skall – och bör – konkurrera på marknadens villkor. Det måste alltså även finnas likvärdiga ekonomiska förutsättningar att utöva sin ideella ideologiskt fotade verksamhet.

Vad industriministern nyss sade är egentligen litet sensationellt. Det kan möjligen vara en förklaring till att man från regeringens sida inte har spänt bågen kraftigare när det gäller Kooperationen och till att man, trots ett och ett halvt års försening, egentligen inte har åstadkommit någon reell förbättring. De förbättringar som man åberopar är marginella. Däremot har man uppenbart bortsett från att den jämställdhet mellan aktiebolag och ekonomisk förening som eftersträvas är en chimär. Under detta år har vi ju bl. a. upplevt en boom på Stockholmsbörsen som gjort att aktiebolagsformen i allmänhet har haft stora favörer när det gäller riskkapitalförsörjningen, medan Kooperationen har traskat på i sina gamla fotspår utan att egentligen ha kunnat nyttiggöra den stora likviditet som finns på den svenska marknaden. Det har jag i egenskap av kooperatör sett med oro på. Det gäller i synnerhet om man har ambitionen att upprätthålla någorlunda jämställdhet mellan de olika företagsformer som behövs i den typ av pluralistiskt samhälle som vi i Sverige har.

Anf. 158 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Naturligtvis är kapitalförsörjningsfrågorna utomordentligt viktiga. Det är ju också dem som vi diskuterar i kväll. Huvuddelen av betänkandet, liksom av propositionen, gäller förbättrade möjligheter för Kooperationens kapitalförsörjning. Jag menar att det också är en illusion att tro att man skulle kunna klara av Kooperationens kapitalförsörjning genom ekonomiska fördelar som bara kan utnyttjas av de mest välbeställda medlemmarna. Jag finner det betänkligt om man så att säga för frågan på det sättet att ett medlemskap i en kooperativ förening bara gäller ekonomiska fördelar. Genom förlagsinsatserna och de övriga åtgärder som finns med i propositionen och som vi är eniga om kan Kooperationen nu tillföras externt kapital, utan att den kooperativa principen och särarten naggas i kanten.

Herr talman! Låt oss enas om en uppmaning till Kooperationen att ta till vara dessa möjligheter! I det sammanhanget är det väldigt viktigt att vi inte skiljs från denna fråga på det sättet att vi säger att Kooperationens särart och

värdet av den kooperativa verksamheten samt den enskilde medlemmens entusiasm och vilja att göra kooperativa insatser inte äts upp av det egna begäret att enbart nå ekonomiska fördelar med sitt medlemskap i en kooperativ förening. Herr talman! Då är vi på fel väg.

Nr 125

**Torsdagen den
12 april 1984**

Andre vice talmannen anmälde att Nils Åsling anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

*Kooperationens
kapitalförsörjning,
m. m.*

Anf. 159 NILS ERIK WÅÅG (s):

Herr talman! Jag insåg att enda möjligheten att få våra energiska industriministrar att upphöra med sin knivkastning var att jag satte upp mig på talarlistan.

Den debatt som vi har haft hittills har uppfordrat mig att något litet erinra om det arbete som vi bedriver i näringsutskottet och om det sätt på vilket vi bedriver arbetet. Vi är ett arbetskooperativ som kan åstadkomma mycket positivt för näringspolitiken här i landet, om vi arbetar med ömsesidig respekt för varandra och för varandras politiska profil. Klart är att vår förmåga att samarbeta för att få fram det bästa av vars och ens uppfattning kan bli saboterad, om vi i alla de fall då vi har fört diskussioner efteråt bär dessa diskussioner vidare hit till kammaren. Det exempel som vice ordföranden har tagit upp angående hur vi kan diskutera med varandra för att hitta bra lösningar kan jag väl fortsätta litet på, som ett belägg för hur vi måste respektera varandras profil. I den här frågan – som lett till reservation nr 2 av centerpartiet – där vi försökte diskutera oss fram till en gemensam lösning, hade vi från det parti jag företräder ett bestämt intresse av att framhålla Kooperationens roll i samhällsutvecklingen genom att poängtera att vi utan Kooperationen kanhända inte alls hade haft den rationalisering inom jordbruket som vi i dag har och som påverkar priserna för konsumenterna. Det var vårt intresse. Centern, som hade en motion i botten på det här resonemanget, hade ett intresse av att framhålla att något missbruk av jordbrukskooperationens ställning inte har kunnat påvisas. Det kunde vi hålla med om, eftersom det inte kan påvisas att man direkt har missbrukat sin ställning.

Så kommer nästa fråga om politisk profil in i diskussionen. Det är folkpartiet och moderaterna som har som sin politiska profil att framhålla näringsfriheten. I ett läge där två olika politiska profiler står mot varandra kan man ju inte driva försöken att samordna sina synpunkter längre. Det skall vi inte göra, för då respekterar vi inte varandra.

Herr talman! Jag förutsätter att vi funderar litet på det här – även vi i näringsutskottet. Vi kan naturligtvis inte hit till kammaren bära – det måste kammaren ursäkta oss för – våra försök till diskussioner.

Anf. 160 TAGE SUNDKVIST (c):

Herr talman! Jag hade naturligtvis kunnat avstå från att berätta om de samarbetsförsök som vi har haft i utskottet. Jag hade naturligtvis avstått om jag hade vetat att det skulle tas så här illa upp som man tydligen gjorde från

Torsdagen den
12 april 1984

*Kooperationens
kapitalförsörjning,
m. m.*

socialdemokratisk sida. Att man tar så här illa upp kan jag bara förklara med att man gick ifrån den överenskommelse som man i förväg träffat med oss centerpartister. Det kan hända att det är av den anledningen man känner sig besviken, inte bara på oss utan kanske rent av på sig själv. Orsaken till att jag tog upp detta i den här debatten var att jag kände mig besviken på att vi inte kunde åstadkomma den samskrivning som vi var överens om och som jag tycker skulle haft mycket stort värde.

Anf. 161 NILS ERIK WÅÅG (s):

Herr talman! Det är inte någon besvikelse jag anmäler. Inte alls! Frågan har inte den vidden att det är något att vara besviken eller gråtfärdig över.

Men jag vill varna för att vi, om vi fortsätter så här, naturligtvis inte kan förhandla med varandra på samma respektfulla sätt som vi har gjort hittills.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (kooperationen i samhället)

Utskottets hemställan bifölls med 251 röster mot 52 för reservation 1 av Tage Sundkvist och Ivar Franzén. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (medel från allmänna pensionsfonden som riskbärande kapital i Kooperationen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Tage Sundkvist och Ivar Franzén – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (beskattning av ekonomiska föreningar)

Först biträdades reservation 3 av Erik Hovhammar m. fl. med 94 röster mot 54 för reservation 4 av Tage Sundkvist och Ivar Franzén. 156 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 162 röster mot 89 för reservation 3 av Erik Hovhammar m. fl. 52 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 8 (forskning om kooperativ verksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Tage Sundkvist och Ivar Franzén – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (arbetskooperation)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Tage Sundkvist och Ivar Franzén – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

19 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

20 § Anf. 162 ANDRE VICE TALMANNEN:

Vid morgondagens sammanträde upptas utrikesutskottets betänkanden 11, 12, 13 och 17 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Nr 125

Torsdagen den
12 april 1984

21 § Kammaren åtskildes kl. 23.49.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert